

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Štěpánka Šulcová

Národní obec fašistická v politickém systému

První republiky

Diplomová práce

Praha 2012

Autor práce: **Štěpánka Šulcová**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

ŠULCOVÁ, Štěpánka. *Národní obec fašistická v politickém systému První republiky*. Praha, 2012. 63 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zjistit příčiny neúspěchu českého fašistického hnutí, reprezentovaného Národní obcí fašistickou, v období první Československé republiky a přiblížit postavení Národní obce fašistické v politickém systému. Kromě reflexe politické role, kterou Národní obec fašistická v politickém systému plnila, se práce zaměřuje na územní rozložení podpory a členské základny, účasti této strany v parlamentních volbách a na vymezení programové charakteristiky strany a programovým odlišnostem Národní obce fašistické vůči ostatním pravicovým subjektům.

Základní výzkumná otázka, na kterou autor hledá odpověď, zní: *Proč Národní obec fašistická, jako hlavní reprezentant českého fašistického hnutí, nezískala širší podporu české společnosti? Do jaké míry se Národní obec fašistická programově vyhranila vůči ostatním politickým stranám a jaký to mělo dopad na její postavení v politickém systému?*

Téma této diplomové práce se nachází na pomezí historie a politologie, text vychází z komparativního a empiricko-analytického přístupu. Jako metoda výzkumu byla zvolena ateoretická případová studie.

V závěru práce autor shrnuje důvody, které vedly k tomu, že Národní obec fašistická zůstala na okraji politického spektra První republiky. Jako zásadní problém, stojící za neúspěchem českého fašistického hnutí shledává nejednotnost hnutí a neschopnost naleznout vůdčí osobnost, která by hnutí sjednotila. V rovině programové

pak jako největší problém shledává neschopnost Národní obce fašistické oslovit svým programem širší vrstvy voličů a neochotu změnit stranický styl politiky.

Abstract

The ambition of this thesis is to determine the cause of the failure of the Czech fascist movement, represented by the National Fascist Community, during the First Czechoslovak Republic and to outline the position of the party in the political system. The work focuses not only on the role of the National Fascist Community in the political system, but it also addresses the territorial distribution of its electorate and membership and its participation in the parliamentary elections. The author characterizes the party program features and deals with program distinctions between the National Fascist Community and other right-wing organizations.

The fundamental research question to which the author seeks an answer is: *Why the National Fascist Community, as the main representative of the Czech fascist movement, did not gain a wider support from the Czech society? To what extent the National Fascist Community distinguished itself in its program agenda from other political parties and how this influenced its position in the political system?*

The theme of this thesis lies at the border of the history and the political science. The text is based on comparative and empirical-analytic approach, an atheoretical case study was chosen as a research method.

At the end of the text the author summarizes the reasons which caused that the National Fascist Community remained on the periphery of the political spectrum of the First Czechoslovak Republic. The author finds that the disunity of the movement and the inability to find a leader who would unite the political subject was the fundamental problem behind the failure of the Czech fascist movement. At the level of the program the biggest problem was the inability of the National Fascist Community to address broader constituency and its reluctance to change the style of party politics.

Klíčová slova

fašismus, Národní obec fašistická, parlamentní volby, politický systém, První republika, Radola Gajda

Keywords

fascism, the National Fascist Community, parliamentary elections, political system, the First Republic, Radola Gajda

Rozsah práce: 153 365 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely

V Praze dne 16. 5. 2012

Štěpánka Šulcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D. za pomoc a odborné rady při psaní této práce.

Institut politologických studií

Teze diplomové práce

Nástin tématu:

V politickém systému první Československé republiky se v období 20. a 30. let začaly objevovat, stejně jako v okolních státech, politická uskupení a strany hlásící se v různé míře k fašistické ideologii. Tyto tendence byly posilovány především tehdejší politickou i hospodářskou situací. V politickém systému První republiky přispívaly ke vzniku těchto uskupení prvky, které do standardního demokratického systému tak úplně nepatřily. Jednalo se o skupinu Hradu tzv. Pětku, státní politiku vůči národnostním menšinám či o vztah ke Slovensku.

Hlavním reprezentantem českého fašismu se stala Národní obec fašistická. Cílem této práce je tedy přiblížit postavení Národní obce fašistické v politickém systému První republiky, popsat její roli a vztahy směrem k ostatním politickým stranám, charakterizovat základní programové body Národní obce fašistické.

Práce je rozdělena do dvou hlavních celků. Zatímco první z nich se zabývá vznikem českého fašistického hnutí, Národní obce fašistické a celkovému charakteru politického systému První republiky, druhý je zaměřen na roli Národní obce fašistické v politickém systému a na vztahy Národní obce fašistické k ostatním politickým subjektům.

Kromě přiblížení role Národní obce fašistické v politickém systému první republiky, územní rozložení podpory a členské základny, je značný prostor věnován především programové charakteristice Národní obce fašistické a jejím programovým postojům a východiskům ve vztahu k jednotlivým parlamentním volbám. Část práce je věnována postoji Národní obce fašistické k ostatním politickým stranám a subjektům První republiky, neboť vztahy závislosti Národní obce fašistické na ostatních politických pravicových subjektech velmi silně formovaly programová východiska českých fašistů.

Národní obec fašistická se účastnila i množství mimoparlamentních aktivit a

činností. Charakteristikou jednotlivých významnějších aktivit byla nejednoznačná odezva těchto aktivit v samotné straně. V práci zmiňuji jen některé z těchto činností – tzv. Sázavskou aféru, Židenický puč a okrajově některá další neméně významná vystoupení českých fašistů.

Výzkumné otázky:

Z jakého důvodu zůstalo v období První republiky české fašistické hnutí na okraji politického spektra?

Proč Národní obec fašistická, jako hlavní reprezentant českého fašistického hnutí, nezískala širší podporu české společnosti?

Do jaké míry se Národní obec fašistická programově vyhranila vůči ostatním politickým stranám a jaký to mělo dopad na její postavení v politickém systému?

Osnova práce:

1. Teoretický úvod, postavení hypotéz
2. Národní obec fašistická jako reprezentant českého fašismu v První republice
3. Role českého fašismu – Národní obec fašistická v politickém systému První republiky
4. Programová charakteristika Národní obce fašistické
5. Postoj Národní obce fašistické k politickým stranám První republiky
6. Mimoparlamentní aktivity Národní obce fašistické
7. Závěr

Obsah

1. ÚVOD	3
1.1 <i>Téma, cíl a struktura práce.....</i>	4
1.2 <i>Výzkumné otázky.....</i>	5
2. TEORETICKÉ VYMEZENÍ – FAŠISMUS A ČESKÝ FAŠISMUS.....	5
2.1 <i>Konstitutivní znaky fašismus.....</i>	6
2.2 <i>Český fašismus.....</i>	7
3. POČÁTKY ČESKÉHO FAŠISTICKÉHO HNUTÍ A CHARAKTERISTIKA STRANICKÉHO SYSTÉMU ČSR V LETECH 1918 – 1938.....	9
3.1 <i>Vliv Československé národní demokracie na formování fašistického hnutí v Československu.....</i>	12
3.2 <i>První skupiny a hnutí reprezentující český fašismus.....</i>	13
4. POLITICKÁ SITUACE V POLOVINĚ 20. LET 20. STOLETÍ, POČATEČNÍ VÝVOJ NÁRODNÍ OBCE FAŠISTICKÉ.....	16
4.1 <i>Vznik a vývoj Národní obce fašistické.....</i>	18
4.2 <i>Národní obec fašistická – politická strana nebo nadstranické hnutí.....</i>	20
4.2.1 <i>„Vůdce“ Radola Gajda.....</i>	20
4.2.2 <i>Národní obec fašistická v období mezi mladoboleslavským sjezdem a koncem první republiky.....</i>	22
4.3 <i>Členská základna Národní obce fašistické a územní rozložení voličské podpory.....</i>	28
5. PROGRAMOVÁ CHARAKTERISTIKA NÁRODNÍ OBCE FAŠISTICKÉ....	32
5.1 <i>Programová prohlášení Národní obce fašistické od jejího vzniku do konce 20. let 20. století.....</i>	35
5.1.1 <i>Volební program Národní obce fašistické pro parlamentní volby 1929.....</i>	39
5.2 <i>Programová prohlášení Národní obce fašistické v období 30. let.....</i>	40
5.2.1 <i>Volební program Národní obce fašistické pro parlamentní volby 1935.....</i>	43
5.2.2 <i>Volební program Národní obce fašistické od konce roku 1935 do konce první republiky.....</i>	45
5.3 <i>Národní obec fašistická pohledem programových dokumentů.....</i>	47

6. POSTOJ NÁRODNÍ OBCE FAŠISTICKÉ K PRAVICOVÝM POLITICKÝM STRANÁM PRVNÍ REPUBLIKY A PROGRAMOVÉ ODLIŠNOSTI TĚCHTO STRAN.....	48
6.1 <i>Národní obec fašistická a Československá strana národně demokratická.....</i>	<i>49</i>
6.2 <i>Národní obec fašistická a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu</i>	<i>51</i>
6.3 <i>Národní obec fašistická a další pravicové subjekty.....</i>	<i>53</i>
6.4 <i>Národní obec fašistická a pokusy o sjednocení českého fašistického hnutí.....</i>	<i>54</i>
7. MIMOPARLAMENTNÍ AKTIVITY NÁRODNÍ OBCE FAŠISTICKÉ.....	57
7.1 <i>Židenický puč.....</i>	<i>60</i>
8. ZÁVĚR.....	61
SUMMARY.....	65
POUŽITÁ LITERATURA	67
SEZNAM PŘÍLOH	71
PŘÍLOHY	72

1. Úvod

Politický systém První republiky lze ve srovnání s politickými systémy střední Evropy této doby označit za jeden z mála demokratických systémů. Přesto i tady se objevily prvky, které do standardního demokratického systému tak úplně nepatří. Skupina Hradu tzv. Pětka, státní politika vůči národnostním menšinám či vztah ke Slovensku významným způsobem ovlivnily směřování prvorepublikového politického systému. Stejně jako v jiných evropských státech se i v Československu v meziválečném období objevily strany a skupiny hlásící se k fašismu. Hlavním reprezentantem českého fašismu se stala Národní obec fašistická (NOF).

Organizace, založená v roce 1926 byla vnímána českými fašisty především jako organizace, která sjednotí roztříštěné a nejednotné hnutí a podaří se jí získat nové členy i voliče. Byla první relevantní silou reprezentující fašistickou ideologii. Národní obec fašistická vstupovala na politickou scénu, která byla silně ovlivněna dominancí politických stran propojených se sítí nejrůznějších zájmových skupin, což značně ovlivnilo její úlohu i postavení v celém politickém systému První republiky. Společnost byla silně rozdělena na několik politických táborů, kdy nejvýznamnějším byly agráři, klerikálně-katolický proud, národně-liberální proud a proud socialistický, po roce 1921 vyjmenované rozšířila Komunistická strana Československa. Fašistické organizace v čele s NOF se v období první republiky ostře stavěly proti stávajícímu politickému systému, parlamentní demokracii odmítaly jako formu vlády. Přesto se NOF a další fašistické organizace účastnily voleb a dokonce obsazovaly parlamentní křesla. S činností českých fašistů je spojena i celá řada mimoparlamentních aktivit, často stojících na hranici či za hranicí zákona, kterými nejednou pobouřili veřejné mínění a vyvolali obavy o další demokratický vývoj země.

NOF, která z pouhého fašistického hnutí přerostla do klasické politické strany, se stala jednou z nejkontroverznějších uskupení prvorepublikového období. Celou její existenci provázely skandály a aféry jejích představitelů. Osobou nejvíce spornou se pak stal předseda strany generál Radola Gajda.

1.1 Téma, cíl a struktura práce

Cílem této práce je přiblížit postavení Národní obce fašistické v politickém systému První republiky, popsat její roli a vztahy směrem k ostatním politickým stranám, charakterizovat její základní programové body. Text této práce vychází z komparativního a empiricko-analytického přístupu, jako metoda výzkumu byla zvolena ateoretická případová studie. Struktura práce je následující.

Práce je rozdělena do dvou hlavních celků. Zatímco první z nich se zabývá vznikem českého fašistického hnutí, Národní obce fašistické a celkovým charakterem politického systému První republiky, druhý se zaměří na roli Národní obce fašistické v politickém systému a na vztahy Národní obce fašistické k ostatním politickým subjektům. Po úvodu a teoretickém vymezení českého fašismu následuje podrobnější seznámení s prvními skupinami hlásícími se k českému fašismu (Červenobílí, Národní hnutí, Českoslovenští fašisté), seznámení s jejich programovým prohlášením, organizačním vývojem NOF od jejího vzniku až do konce první republiky, členskou základnou i programem této strany. Následuje popis role NOF v politickém systému První republiky. Zaměřuji se především na územní rozložení podpory a členské základny, značný prostor zde věnuji programové charakteristice NOF a jejím programovým postojům a východiskům k závažným tématům první republiky - politický systém, pohled NOF na fašismus a německý nacismus, vztah k národnostním menšinám, antisemitismus a panslavismus. Další kapitola je věnována postoji NOF k ostatním politickým stranám a subjektům první republiky. Pokusím se vystihnout zásadní programové odlišnosti některých politických stran ve vztahu k NOF. Komparace jednotlivých programových dokumentů vůči NOF se pak bude týkat agrárníků a národních demokratů. Záměrně zde volím porovnání politických programů pouze těchto dvou uvedených stran, neboť právě agrárníci a národní demokraté byli s NOF nejčastěji spojováni a to s ohledem na umístění všech těchto zmíněných subjektů na pravé straně politického spektra. Další část práce přibližuje vztahy NOF s ostatními krajně pravicovými subjekty české politické scény. Prostor je zde dále věnován účasti NOF v parlamentních volbách. V prvních parlamentních volbách v roce 1920 žádné strany či skupiny hlásící se k fašismu nekandidovaly, neboť první organizace hlásící se k fašismu vznikly až v roce 1922. Předmětem zkoumání jsou tedy parlamentní volby v letech 1925, 1929 a 1935.

NOF se účastnila i množství mimoparlamentních aktivit a činností. Společnou charakteristikou jednotlivých významnějších aktivit byla nejednoznačná odezva těchto aktivit v samotné straně. V práci jsou blíže popsány jen některé z těchto činností – tzv. Sázavská aféra a Židenický puč. Poslední kapitola je věnována rekapitulaci závěrů této práce.

1.2 Výzkumné otázky

Existuje jistě bezpočet možností, jak pohlížet na český prvorepublikový fašismus a na jeho hlavního reprezentanta, kterým se zcela jistě stala NOF. Pro tuto práci je tak třeba stanovit si jeden konkrétní úhel pohledu, ze kterého budu na toto uskupení pohlížet. Na základě studia literatury, archivních materiálů i dobového tisku se v této práci pokusím odpovědět na základní otázku: Do jaké míry se NOF programově vyhranila vůči ostatním politickým stranám a jaký to mělo dopad na její postavení v politickém systému?

Při hledání odpovědi na tuto otázku si pokládám další dílčí otázky, které s hlavní výzkumnou otázkou úzce souvisí. Tato další zjištění pak pomohou k porozumění a pochopení základní otázky v širším kontextu. Z jakého důvodu zůstalo v období První republiky české fašistické hnutí na okraji politického spektra? Proč NOF, jako hlavní reprezentant českého fašistického hnutí, nezískala širší podporu české společnosti?

Pokud jde o prameny, vychází práce z literatury politologického, historického i právního charakteru. Pro dokreslení programu nebo situace uvnitř jednotlivých stran či skupin vychází text z dobového tisku, periodik i z příspěvků jednotlivých představitelů českého fašistického hnutí. S ohledem na dostupnost dobových periodik, programová prohlášení či volební letáky prvorepublikových politických uskupení je přizpůsoben i citační aparát u některých dobových tisků.

2. Teoretické vymezení – fašismus a český fašismus

Slovo fašismus má svůj původ v italském označení fascio (svazek, otep). Koncem 19. století byl pojem fascio používán italskými revolucionáři k vyjádření

solidarity. Později převzali tento pojem levicoví nacionalisté usilující o vstup Itálie do války a pro svoji skupinu zvolili název Fascio Rivoluzinario d'Alzione Interventista. Za oficiální vznik fašismu je považován březen 1923, kdy bylo Mussolinim v Miláně založeno hnutí Fasci di Combattimento, což lze přeložit jako svaz bojovníků. Již během 20. let 20. století se však označení rozšířilo na příbuzná politická hnutí a strany v jiných zemích, a stalo se tak označením typu politické ideologie (Paxton, 2007: 8 – 9).

2.1 Konstitutivní znaky fašismu

Typickými rysy fašistických ideologií jsou podle Heywooda antiracionalismus ve smyslu protiosvětského myšlení, boj, ze kterého vychází aktivistická povaha fašismu, vůdcovství a elitismus jako zdůraznění názoru, že absolutní vůdcovství a vláda elity jsou přirozené a nutné (Heywood, 2008: 165 – 176).

Antiracionalismus lze vysvětlit jako obrácení fašismu k emocím, k instinktům, jako zpochybnění možností lidského rozumu a jako snahu o předložení mýtické výzvy, která by vyvolala politickou aktivitu. Fašistické režimy kladly důraz na roli vůdce s neomezenou a nezpochybnitelnou mocí. Zásada, podle které veškerá autorita vyvěrá z vůdcovy osobnosti, se stala vůdčím principem fašistického státu, ve kterém jsou instituce jako parlament či politické strany nežádoucí. Fašismus dále charakterizuje socialismus, zde však Heywood podotýká, že Hitler i Mussolini občas prohlašovali, že jejich ideje jsou zvláštní formou „socialismu“, a to navzdory ideologické rivalitě mezi fašismem a socialismem. Pravdou zůstává, že fašisté jistě spřízněnost s některými názory socialistů pocíťovali např. fašisté pocházející z nižší střední třídy nesouhlasili s kapitalismem. Fašistický nacionalismus nepokládal národy za sobě rovné, ale za přirozené rivaly v boji o nadvládu, nesnažil se o probuzení patriotismu, ale snažil se vyvolat intenzivní a militantní vědomí národní identity. Obroda národa ve fašistickém pojetí představovala získání nadvlády nad jinými národy. Italský fašismus dále charakterizoval korporativismus. Korporativismus se stavěl jak proti volnému trhu, tak proti centrálnímu plánování. Vycházel z představy, že společenské třídy nejsou v konfliktu, ale mohou spolupracovat pro naplnění národního zájmu. Zprostředkovatelem těchto vztahů mezi třídami má být stát. (Heywood, 2008: 164 - 173).

S další charakteristikou fašismu přichází O'Sullivan, který pokládá fašismus za „nový jev 20. století“ a na rozdíl od Noelteho odmítá pojetí fašismu pouze jako časově omezeného jevu (O'Sullivan, 2002: 13 - 17). O'Sullivan definuje fašismus jako ideologii, která upřednostňuje aktivistický politický styl, který podřizuje jednotlivce politickému řádu, za nejvyšší dobro pro člověka považuje život v militantní a totální oddanosti národnímu státu a „vůdci“ (O'Sullivan, 2002: 40 - 46). Základ fašistické ideologie tvoří korporativismus, odmítání rozumu a stability, důraz na mýtus, vůdcovský princip, mesianistická koncepce vykupitelského poslání a vytvoření soběstačného státu za pomoci plánu na ovládnutí světa. I přes podobné charakteristiky nalezneme mezi italským fašismem a německým nacismem značné rozdíly. Jedním z nich je rozdíl mezi nacistickým korporativním ideálem a tím italským. Nacistická doktrína vyžadovala, aby se ekonomické zájmy zcela podřídily rasovým požadavkům. Dalším z výrazných rozdílů byl rozdílný postoj k rase. Zatímco nacismus spočíval na doktríně rasy, italský fašismus stavěl na nebiologickém voluntaristickém principu (O'Sullivan, 2002: 166 - 169)

2.2 Český fašismus

Pokud budeme vycházet z výše uvedených charakteristik, je možné konstatovat, že i v českém prostředí nabylo fašistické hnutí svou specifickou podobu. Řada představitelů „českého fašismu“ splňovala spíše charakteristiku nacionalismu než klasického (italského) fašismu. Vzájemný vztah českého fašismu, nacionalismu a konservatismu národní demokracie nejlépe ilustrují postoje Viktora Dyka, představitele nacionalismu 20. let 20. století a člena národní demokracie. Dykův nacionalismus spočíval v požadavku vzneseném v souvislosti se vznikem první republiky na vytvoření národního, nikoliv národnostního státu. Československá republika měla být národním státem Čechů a Slováků, další menšiny by v něm měly všechna občanská práva, ale neměly mít v tomto státě žádný zvláštní národnostní status. Dyk kritizoval především úpravu postavení českého národa v novém státě, které podle jeho názoru nebylo „dostatečně zajištěno“. Velmi citlivě reagoval Dyk i v otázce československých hranic, značně se angažoval v Těšínské krizi v letech 1918 – 1920. Z těchto názorů vyplývá i silně protiněmecký postoj pro český nacionalismus tak charakteristický. Dyk protiněmecká vystoupení sice schvaloval, ale odmítal být označován jako fašista. Na

rozdíl od českých fašistů také nevnímal pozitivně Mussoliniho režim, ale „zdůrazňoval, že obrat Itálie k fašismu přináší nebezpečí pro světový mír“ (Kautman, 1992: 17 – 44).

Jednou ze základních tezí české fašistické ideologie bylo pojetí demokratického státu jako státu slabého a potřeba jeho nahrazení státem fašistickým, který je silný a je schopen vypořádat se se všemi disfunkcemi demokracie prostřednictvím totalitarismu. Tato myšlenka je shodná i pro fašismus italský a lze shrnout do fašistického hesla: „Blaho vlasti, zákon nejvyšší.“ Silný stát v pojetí českého fašismu znamenal především stát národní, ve kterém bude vládnout národ, kterému stát patří. Poválečné Československo však v očích fašistů takovým státem nebylo, protože se nedokázalo bránit proti německému iredentismu. Stejně tak nebyl nový stát schopen řešit sociální konflikty, což bylo fašisty připisováno na vrub nevyhovujícímu tedy demokratickému zřízení. Demokracie není dle fašistů vládou lidu, ale vládou politických stran, které jednájí a jsou pod vlivem kapitálu. Tento problém by měl být odstraněn pomocí korporatismu a stavovského zřízení, které by nahradily stranický parlamentarismus (Nakonečný, 2006: 352 – 355). Součástí českého fašismu byl antisemitismus, nejsilněji spojený s počátky fašismu v Československu a s obdobím protektorátu. Antisemitismus českého fašismu vycházel z předsudků a fikcí o snaze Židů dosáhnout světovlády. Za nástroj k dosažení tohoto cíle byl označen kapitalismus, liberální demokracie, ale i socialismus a marxismus (komunismus). Antisemitismus byl v českém fašismu úzce propojen s nacionalismem. Ten zdůrazňoval, že je potřeba tvrdě zasáhnout proti německému i maďarskému iredentismu, v případě Slovenska se jednalo o snahy nepojímat Československo jako stát Čechů a Slováků, ale o rozšíření a vštípení názoru, že se jedná pouze o jediný československý národ. V pozdějších letech, zejména s přibývajícím kontakty českých fašistů se slovenskými autonomisty došlo k posunu a fašisté začali důsledně prosazovat myšlenku „českého“ a „slovenského“ národa (Nakonečný, 2006: 370 – 373).

České fašistické strany byly již od svého vzniku výrazně protiněmecké. Významnou úlohu v programech českých fašistů hrála i slovanská vzájemnost. Český fašismus byl charakteristický vypjatým nacionalismem, netíhl k národně socialistickým tendencím. Dalším ideovým rysem byla nenávisť vůči komunismu, místo třídního boje se fašisté soustředili na jednotu národa. I přes vypjatý antikomunismus ovšem fašismus nezapomínal na sociální otázky, což se projevovalo ve snaze vybudovat stavovský stát

zastoupený pěti stavy. Ve stavovském státě mělo dojít ke stírání třídních rozdílů realizací spolupracujícího národa. Český fašismus tedy vystupoval pronárodně, protiněmecky, proti kruhům tehdejšího Hradu. Požadoval autoritativní vedení státu, který měl být ovládán jen Čechy a Slováky organizovaných ve stavech.

Z italského fašismu převzal fašismus český především opovržení parlamentní demokracií a nacionalistický charakter. Antisemitismus, charakteristický pro pozdější fázi českého fašismu, v klasickém italském fašismu chybí. Český fašismu se v tomto ohledu pohyboval ideově mezi italským fašismem a německým nacismem. Některé společné znaky mezi českým a italským fašismem pak nalezneme v jeho kořenech. Společný pro oba typy fašismu byl poválečný stav společnosti a neutěšené hospodářské podmínky. Český fašismus se od italského lišil negativním postojem k menšinám, které se nacházely na území jeho státu. Itálie byla oproti Československu po válce národnostně jednotná. Další rozdíl byl v chápání silného státu, o jehož vybudování usiloval jak český tak italský fašismus. V případě českého bylo budování silného státu spojeno s obnovením národního státu jako obranou před iredentismem národnostních menšin. Oproti tomu italský fašismu v sobě nesl touhu po návratu k expanzivní politice. Dalším velmi zásadním rozdílem mezi českým a italským fašismem bylo jeho institucionální ukotvení. Italský fašismus existoval (po převzetí moci fašisty v Itálii) na půdě fašistického státu. Český fašismus neustále procházel střety mezi svou ideologií a demokratickým režimem v Československém státu, který byl jeho nepřitelem. Italský fašismu se mohl (po té co se vypořádal se svými nepřáteli uvnitř státu) na půdě fašistického státu dále rozvíjet a upevňovat, ten český musel bojovat s parlamentní demokracií i s antifašistickými skupinami ve společnosti (Nakonečný, 2006: 344 – 349).

3. Počátky českého fašistického hnutí a charakteristika stranického systému ČSR v letech 1918 – 1938

Vznik českého fašismu byl spjat s mezinárodně politickými změnami bezprostředně po 1. světové válce, především pak s převzetím moci Mussolinim v Itálii v říjnu 1922. Potlačení Hitlerova puče v roce 1923 pak mělo vliv na politiku německých nacionalistických stran v Československu. Za vnitřní podnět vzniku českého fašismu je pak považován atentát na národně demokratického ministra financí Aloise Rašína v

lednu 1923. Reakcí na tuto událost byla demonstrace uspořádaná jednou z prvních fašistických skupin tzv. Červenobílými, kteří na veřejnosti poprvé vystoupili v listopadu 1922 s výzvou „Všem dobrým českým vlastencům“¹ (Pasák, 1999: 59 - 61). Dalším impulzem byla národnostní nesourodost nově vzniklého Československého státu. Češi a Slováci tvořili 65% obyvatel, v pohraničí žili 3 miliony Němců, na Slovensku a Podkarpatské Rusi žila maďarská menšina, Těšínsko bylo osídleno menšinou polskou. Národnostní problém, zejména snahy sudetských Němců o připojení k Německu představoval zárodek nebezpečí pro nově vzniklý stát. Podobný problém představovala i menšina maďarská, považující Slovensko a Podkarpatskou Rus za integrální součást maďarského státu. V Československu začala vznikat řada nacionalistických hnutí, jejichž členy sdružovala právě obava z německého a maďarského iredentismu, dále pak nespokojenost s hospodářskými a politickými poměry nového státu (Nakonečný, 2006: 36).

Národnostní menšiny nebyly jediným problémem, který radikální nacionalisty trápil. Za stejně velké ohrožení národa byl považován komunismus a obavy ze šíření bolševické revoluce do Československa. Do jisté míry byly tyto obavy opodstatněné. V roce 1919 vpadla na Slovensko maďarská armáda a založila zde podle sovětského vzoru fungující tzv. Slovenskou republiku rad² (Nakonečný, 2006: 36). Špatná hospodářská situace v prvních letech vzniku nového státu vedla k rozsáhlému stávkovému hnutí, což nahrávalo zejména levicovým politickým stranám, od roku 1921 zejména nově etablované Komunistické straně Československa.

První volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR v roce 1920 přinesly drtivé vítězství levice. Československá sociálně-demokratická strana dělnická získala 74 mandátů, Československá strana národně-socialistická 27 mandátů a Německá sociálně-demokratická strana dělnická získala mandátů 31. Dohromady tyto levicové subjekty získaly více než 40 % mandátů³.

-
- 1 Program Červenobílých mimo jiné obsahoval boj proti komunismu a třídnímu boji, proti stranicí a stranickému politikaření.
 - 2 Slovenská republika rad (16. června 1919 až 7. července 1919) zahrnovala 2/3 slovenského území a na jejím území docházelo k vyvlastňování podniků, bank i zemědělské půdy. Dokonce zde byla založena slovenská rudá armáda.
 - 3 Volby do Národního shromáždění Československé republiky. Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Český statistický úřad, Praha 2006, s. 10.

Jako stabilizační prvek působil po celou dobu trvání První republiky tzv. Hrad v čele s T. G. Masarykem. Vedle Masaryka patřili k Hradu další významné osobnosti z různých politických stran, ale i čelní představitelé Sokola či Československé obce legionářské. Skupina Hradu byla spjata jak s finančním kapitálem, tak s podnikatelskými kruhy kolem Živnobanky. Ideologicky vycházelo z masarykovského humanismu a demokratismu. Na domácí politické scéně prosazoval Hrad spolupráci s německými politickými stranami na úrovni parlamentní i vládní. Na poli zahraniční politiky zdůrazňoval rozhodující roli dohodových velmocí a hájil zahraniční politickou orientaci ČSR na Francii (Kárník, 2003: 407 – 416).

Po vzniku nového státu, bylo potřeba mimo jiné, vyřešit otázku volebního systému. Vzhledem ke skutečnosti, že Československo bylo značně heterogenní zemí se značným počtem národnostních menšin, byl zvolen poměrný volební systém v jeho absolutní podobě, který měl zaručit vyrovnanější reprezentaci všech složek společnosti. V kombinaci se zásadou vázaných kandidátních listin⁴ a absencí omezovací klauzule pro vstup do parlamentu vedl zvolený systém k tomu, že neexistovaly žádné přirozené meze, které by limitovaly počty stran. Tyto parametry pak vedly k fragmentaci stranického systému (Balík, Hloušek, Holzer, Šedo, 2007: 68 – 69). Všechny vlády, které se v průběhu První republiky vystřídaly, byly koaliční (s výjimkou vlád úřednických) a nebyvalo výjimkou, že se na těchto vládách podílelo i 8 politických subjektů (Broklová, 1992: 77). V rámci koalic docházelo k vážným neshodám, které vedly často k pádu vlády. Polarizace československého stranického systému byla poměrně značná, zejména po vzniku Komunistické strany Československa v roce 1921. V systému se tak vyskytovala poměrně silná komunistická strana, která od roku 1925 získávala pravidelné zastoupení v parlamentu. Na druhé straně politického spektra se od počátku 20. let formovalo fašistické hnutí, které sice nedosahovalo nikterak velkých úspěchů ve volbách, ale které bylo podporováno vládní národnědemokratickou stranou.

Charakteristickým rysem počátku českého fašistického hnutí byla značná roztříštěnost pramenící z části z nestability ve vedení jednotlivých skupin. Toto organizační přeskupování a časté střídání lidí ve vedení bylo motivováno především osobními ambicemi, názorové rozdíly mezi jednotlivými skupinami hrály podstatně

4 Na kandidátní listině politické strany nebylo možné zvolit, zaškrtnout kandidáta, který by byl nejvíce sympatický. Nebylo možné udílet preferenční hlasy.

menší roly. Nepřehlednost v organizacích hlásících se k fašismu byla tím větší, čím častěji docházelo k jejich krátkodobému slučování či naopak rozdělení (Krejča, 2004: 21).

3.1 Vliv Československé národní demokracie na formování fašistického hnutí v Československu

Československá národní demokracie v čele s Karlem Kramářem zastávala již od počátku existence nového státu radikálně nacionalistické postoje. V Kramářově pojetí měla být národní demokracie strážkyní národního charakteru státu. Radikálním nacionalistům, budoucím fašistům zněly sympaticky prohlášení národní demokracie směrem k národnostním menšinám, zejména pak snaha národní demokracie o prosazení češtiny jako jediného oficiálního jazyka. S Hradem se národní demokraté neshodovali ani v otázkách zahraniční politiky. Zatímco Hrad se soustředil na Francii a Velkou Británii, národní demokraté prosazovali panslavistickou politiku⁵ (Sládek, 2005: 599-600).

Národní demokracie se stala nejen ochránkyní českého fašismu, ale i jeho aktivním podporovatelem. Karel Kramář nejednou veřejně obhajoval fašismus a stavěl se proti snahám Hradu odstranit generála Radola Gajdu z funkce náčelníka hlavního štábu československé armády. Vztah Kramáře k fašismu nejlépe vystihuje jeho stať „Moje odpověď“⁶ publikovaná v roce 1926 v Národních listech, ze které pochází i rčení „Zaplať pán bůh, i když se to jmenuje fašismem“ (Pasák, 1985: 13). K dalším stoupencům fašistů v národní demokracii patřil generální tajemník strany František Hlaváček, básník Viktor Dyk či místopředseda výkonného výboru strany a ředitel Národních listů František Sís.

Jak již bylo zmíněno, ideologie a vyhraněný nacionalismus národní demokracie přitahoval ke straně různé krajně pravicové skupiny, které byly často s národní demokracií propojeny i personálně. Toto ideové i personální propojení vedlo ke vzniku dvou, pro vývoj českého fašismu, důležitých organizací. Jednalo se o Klub

5 Kramář navrhoval spojení všech slovanských států pod hegemonií Ruska bez bolševiků. Z tohoto důvodu také prosazoval vojenskou intervenci západu v sovětském Rusku.

6 Jednalo se o Kramářovu reakci na stať T. G. Masaryka zveřejněnou v listu Prager Tagblatt, ve které se Masaryk vyslovil proti českému fašismu.

červenobílých a o organizaci nazvanou Národní hnutí – Volné sdružení vlastenecky cítících občanů (Sládek, 2005: 599-600).

3.2 První skupiny a hnutí reprezentující český fašismus

U počátku českého fašismu stálo tedy více platform. V letech 1922 – 1923 vzniklo několik krajně pravicových nacionalistických skupin, které se později spojily v jednu fašistickou stranu. Z počátku vyvíjelo samostatnou činnost Národní hnutí, hnutí Červenobílých a dále skupina Českoslovenští fašisté. První dvě hnutí měla svá zázemí především v Čechách, Českoslovenští fašisté jsou záležitostí Moravy.

Za vznik Národního hnutí je považován 18. listopad 1922, kdy na stránkách Národní demokracie vyšlo oznámení o založení Národního hnutí v čele s Viktorem Dykem. Znakem Národního hnutí byl kolmý zlatý meč s písmenem „N“, což mělo značit národ, podkladem byla československá trikolóra v kruhovém lipovém věnci. Nejednalo se o jasně vyprofilovanou politickou stranu, spíše o hnutí či politický klub propojený s Národně demokratickou stranou. Členy Národního hnutí byli právníci, podnikatelé a živnostníci, odezvu nacházelo i u Mladé generace národnědemokratické strany. Nejvíce stoupců mělo Národní hnutí v Praze, v ostatních místech republiky byl jeho vliv omezený, např. v Brně mělo podle odhadů 500 členů (Pasák, 1985: 7 - 9). Národní hnutí od svého počátku avizovalo, že přijímá za svůj vzor myšlenky italského fašismu. Ve svém programu mimo jiné slibuje „očistit“ úřady a ozbrojené síly od cizáků, zajistit klid, pořádek a kázeň, revizi zákonů, zrušení vázaných kandidátních listin, zamezení diktatury kterékoli strany či třídy, zrušení sociálních bojů, vymanění hospodářství z područí kapitálu, vybudování socialismu lásky, bratrství a pokojného vývoje, zvýšení role národní inteligence“ (Pasák, 1999: 66).

Mezi zakladatele Červenobílých, kteří vystupovali také pod názvem Klub červenobílých, patřili mimo jiných dvě osobnosti, které měli pro českou fašistickou ideologii neopominutelný význam, Dr. Jiří Branžovský a Dr. Ing. Zdeněk Zástěra. Mezi členy a podporovatele hnutí patřili zejména členové Československé národní demokracie (MUDr. František Mareš), ale také členové jiných stran (agrárník PhDr. Ing. JUDr. Otakar Čapek). Červenobílí se na veřejnosti prezentovali v listopadu 1922, kdy

byla v aule Právnické fakulty Univerzity Karlovy vylepena výzva „Všem dobrým českým vlastencům“, která obsahovala požadavek na vytvoření národní politické organizace. Program Červenobílých se opíral o tři základní témata. Jednalo se o boj za suverénní národní stát, boj proti straniectví a stranickému politikaření spojený s požadavkem na zrušení vázaných kandidátních listin a v neposlední řadě boj proti komunismu a třídnímu boji. K prvnímu vystoupení Červenobílých došlo po atentátu na Dr. Aloise Rašína (5. 1. 1923), kdy se na Václavském náměstí sešly pravicové skupiny, atentát označily jako „komunistický puč“ a požadovaly okamžité zrušení KSC a zákaz vydávání Rudého práva, volaly po zavedení pořádku a vládě silné ruky (Pasák, 1999: 62 - 63). Po této události si čelní představitelé státu uvědomili nebezpečí, které hrozí demokracii v ČSR ze strany extremistických sil, a to jak z pravé, tak z levé strany politického spektra. Následovalo přijetí zákona na ochranu republiky, který zpříšňoval tresty za tzv. politické zločiny a byl používán nejen proti komunistům, ale také proti fašistům samotným. Tím bylo podstatně omezeno jejich pole působnosti.

Červenobílí od počátku své činnosti spolupracovali s Národním hnutím i s Československými fašisty. S Národním hnutím byli od roku 1923 ve velmi úzkém kontaktu, koordinovali svou činnost, až se s ním v roce 1926 spojili v jednu politickou stranu, Národní obec fašistickou. Prostřednictvím Červenobílých se dostal do povědomí veřejnosti jako příznivec nacionální pravice kontroverzní Radola Gajda (Pasák, 1999: 61- 63).

Třetí, poslední skupinu představovali Českoslovenští fašisté, jejichž vznik spadá stejně jako u předchozích skupin do roku 1922. Vůdčí osobností hnutí se stal původně redaktor Hanácké republiky a ústřední tajemník hnutí Robert Mach (Krejča, 2004: 14). K fašismu se Českoslovenští fašisté otevřeně přihlásili článkem v Hanácké republice, kde psali, „že tak jako v Itálii, tak také v naší republice vzniklo něco nového, co se vymyká z rámce běžných a předválečných spolkových formací. Dnes možno napsat, že máme v republice fašisty. Není to sice žádná velká skupiny, ale prozatím sdružení asi 500 mužů z různých politických stran a různého politického postavení“ (Gajanová, 1962: 33). Na rozdíl od Národního hnutí nebo Červenobílých vyvíjeli Čs. fašisté činnost především na Moravě, hlavně v Holešově. Koncem roku 1922 měli fašisté na Moravě patnáct místních organizací a čtyři v Čechách (Pasák, 1999: 63).

Uvnitř fašistických skupin se brzy objevily tendence sjednotit celé fašistické hnutí v jeden tábor, což vedlo v listopadu 1923 k částečnému sloučení Národního hnutí s Červenobílými, a to i přes určité názorové a osobní neshody. Nová organizace nesla název Národní hnutí československé. Vzhledem k tomu, že ne všichni představitelé se sloučením souhlasili, nadále vedle Národního hnutí československého vystupovalo opoziční Národní hnutí a opoziční Červenobílí (Peša, 1953: 221).

Následující léta charakterizovala snaha jednotlivých skupin o sjednocení roztržitého hnutí. Výsledkem bylo společné zasedání Československých fašistů, Červenobílých a Národního hnutí, které se uskutečnilo v dubnu 1924 v Kolíně. Všechny subjekty se dohodly na vzniku společné organizace Českoslovenští fašisté - Národní hnutí obrodné při zachování jejich organizační samostatnosti. Jako společný orgán bylo vytvořeno Ústředí československých fašistů v čele s kolínským továrníkem Aloisem Klášterským (Peša, 1953: 222). V listopadu 1925 zasedali fašisté v Přerově a řešili otázku, zda budou vystupovat samostatně nebo ve spojení s národnědemokratickou stranou. Bylo usneseno, že fašistické hnutí zůstane samostatnou organizací (Pasák, 1999: 65).

Ve stejném roce vznikl ucelený fašistický politický program provázený hesly „Blaho vlasti budiž nejvyšším zákonem“ nebo „Práce, kázeň, odvaha“. Nejkomplexněji pojednala tento fašistický program M. Habrmanová: „Občanům německé a maďarské národnosti je zde připomínáno, že mají svoji národnost a ideu státní uskutečněnu v Německu a Maďarsku, tudíž že jejich případné jakékoliv snahy po národním sebeurčení bude český fašismus pokládat za úkladný útok na suverenitu čsl. národa v jeho vlasti. Idea národního státu je zde prezentována jako svatá povinnost vůči kulturní zdatnosti národa a jeho budoucím pokolením, jako projev úcty k slavné minulosti národa a zásluhám předků“ (Habrmanová, 1994: 203).

Tímto rokem zároveň končí první etapa českého fašismu spojená s výše jmenovanými skupinami, neboť v roce 1926 vzniká Národní obec fašistická.

4. Politická situace v polovině 20. let 20. století, počáteční vývoj Národní obce fašistické

Parlamentní volby v roce 1925 ukázaly jasnou polarizaci společnosti. Vítězem voleb se stala agrární strana, úspěch zaznamenali komunisté, kteří se stali druhou nejsilnější stranou. Velký přírůstek hlasů zaznamenala strana lidová. Z pravicových stran utrpěla ztráty pouze národní demokracie. Oproti tomu byly ztráty socialistických stran velké. Na Slovensku se stala nejsilnější stranou slovenská strana ľudová. Z německých stran byla nejsilnější strana agrární. Ztráty sociální demokracie znamenaly posílení pravice v parlamentě a oslabení pozice Hradu, který se opíral zejména o socialistické strany. Po složitém jednání byla sestavena vláda rozšířené Pětky⁷, která však neměla dlouhého trvání a podala demisi již v březnu 1926. Vystřídána byla úřednickou vládou dr. Jana Černého.

Úřednický kabinet, který se jevil jako jediná šance k uklidnění situace však situaci naopak zkomplikoval. Pravici⁸ se i přes odpor komunistů a národních socialistů dařilo tvrdě prosazovat své požadavky. Jako řešení takto vyhocené situace připadalo v úvahu získání většiny v parlamentu pouze za podpory některých stran menšin. Toto řešení se zdálo jako nereálné z důvodu přetrvávajících útoků národně orientovaných německých politiků na ČSR. Ve slovenské ľudové straně sílilo autonomistické křídlo pod vedením Vojtecha Tuky. Mezi politickými činiteli se uvažovalo o oktroji ústavy, která by zaručila vznik funkčního parlamentu. Masaryk se proti těmto plánům nestavěl odmítavě, nejvíce diskutovány pak byly zejména Benešem a Stříbrným v rámci národně socialistické strany. Později došlo mezi oběma politiky k neshodám z důvodu rozdílných názorů na hledání podpory k těmto případným krokům. Zatímco Beneš kalkuloval i s podporou stran německých, pro Stříbrného byla tato varianta nepřijatelná (Klimek, Hofman, 1995: 65- 67). Vliv na politické uvažování měl též vývoj v Polsku, kde v květnu 1926 zavedl maršál J. Pilsudski autoritativní režim. Převrat byl částí socialistického křídla přijímán celkem pozitivně, o čemž svědčí apel v listě Národní práce: „Mnozí volají už dávno presidenta Masaryka, aby provedl takový nějaký převrat jako v Polsku Pilsudski. Mnozí volají po diktatuře jeho“ (Klimek, Hofman, 1995: 65). Vztahy mezi politickými stranami dále vyostřil spor o agrární cla a placení duchovních

7 Doplněná o živnostníky

8 Jako opozice proti Hradu se sjednotili národní demokraté, luďáci, fašisté, agrárníci i klerikálové.

státem, který vedl k demisi vlády a jmenování úřednické vlády Jana Černého. Vládní krize byla vyřešena během léta 1926, kdy došlo k dohodě mezi T. G. Masarykem a agráříkem Antonínem Švehlou⁹. Z těchto politických rozporů chtěl nejvíce vytěžit český fašismus, který právě v tomto období zintenzivnil svoji činnost. Kritická politická situace otevřela dveře fašistickým skupinám, které se začaly stále důrazněji hlásit o moc.

Tato vnitropolitická situace umožnila fašistům upevnit i své organizační postavení. V březnu 1926 byl na fašistické schůzi v Praze přijat definitivní název hnutí Národní obec fašistická, byla vytvořena samostatná fašistická organizace mládeže Omladina¹⁰, vzniklo fašistické studentské sdružení v čele s předsedou Janem Vrzalíkem. Fašistické tendence pronikaly i do řad legionářů či do řad členů Sokola.

V dubnu 1926 proběhla na Střeleckém ostrově fašistická schůze za značné účasti stoupců fašismu. S projevy zde vystoupili Robert Mach, Zdeněk Zástěra a další. Následující z fašistických akcí, zemský sjezd NOF, se uskutečnila v květnu stejného roku v Prostějově. Provázena byla táborem lidu a slavnostním průvodem příznivců fašismu, z nichž někteří pochodovali ve fašistických černých uniformách. V průběhu pochodu městem docházelo k násilnostem, ke krvavým srážkám mezi fašisty a komunisty (Gajanová, 1962: 39 – 42).

V této době se začaly šířit zprávy, že fašisté připravují převrat, ke kterému mělo dojít v průběhu VIII. všesokolského sletu konaného ve dnech 5. – 6. července 1926 v Praze. Policie zachytávala zprávy, že tento převrat má provést Radola Gajda, v této době ještě neoficiální vůdce českého fašismu, za pomoci ozbrojeného křídla SHLS nazývaného Rodobrana¹¹. Fašistický převrat se neuskutečnil a začaly padat tresty pro jeho údajné aktéry. Rodobrana byla rozpuštěna, její přední představitelé uvězněni. Zvláštní a poměrně delikátní kapitolou bylo potrestání R. Gajdy, který byl v té době vysoce postaveným důstojníkem československé armády. T. G. Masaryk zde využil vhodné příležitosti k zásahu proti fašistům a začal velmi intenzivně zasahovat do Gajdova případu. Gajda byl nakonec obviněn za podíl na přípravách fašistického puče a

9 T. G. Masaryk souhlasil s agrářími cly a placením duchovních státem výměnou za Švehlovu podporu.

10 Mládežnický útvar vojenského rázu.

11 Slovenská polovojenská organizace usilující o autonomii Slovenska v rámci Československé republiky.

z vyzvědačské činnosti pro SSSR. Případem se zabýval i kárný výbor ministerstva národní obrany, který definitivně potvrdil Gajdovu vinu až v roce 1928. Před tím byl však Gajda degradován z hodnosti generála a byl mu snížen zaopatřovací plat o 25% (Klimek, Hofman, 1995: 99). S českým fašismem byl Gajda spojován od samého počátku, ovšem teprve po suspendaci z postu generála se mohl stát vůdcem oficiálním. Souběžně s Gajdovou aférou se objevila neméně bouřlivá aféra spojená se jménem člena Československé strany socialistické Jiřího Stříbrného, která ukázala na rozpory uvnitř hradního tábora. Rozpory se prohloubily již po volbách v roce 1925, kdy se Jiří Stříbrný přiklonil k agrárikům a lidovcům, pevnější kontakty navázal i s českými fašisty. Jako ministr národní obrany se Jiří Stříbrný vyhrazoval proti zahraniční politice Edvarda Beneše, naopak inklinoval ke Kramářovu pojetí. Celou kampaň proti Jiřímu Stříbrnému rozpoutal vedoucí činitel československých socialistů Václav Klofáč, který označil jednání (názorové priority) Jiřího Stříbrného za důsledek nemoci. Jiří Stříbrný byl nakonec ze strany vyloučen a strana byla přejmenována na národněsocialistickou. Po svém vyloučení začal Stříbrný otevřeně spolupracovat s Gajdou (Vykoupil, 1997: 217-231).

Na pozadí těchto událostí, v prostředí značné politické nestability se začalo organizačně formovat nejvýznamnější hnutí českého fašismu – Národní obec fašistická.

4.1 Vznik a vývoj Národní obce fašistické

Jak již bylo zmíněno, rok 1926 se stal pro české fašistické hnutí přelomovým. Došlo ke sloučení všech fašistických skupin (Červenobílí, Národní hnutí, Českoslovenští fašisté) do jedné organizace Národní obce fašistické. Představitelé fašistických hnutí vnímali založení organizace jako významný impuls ve vývoji českého fašismu, který roztříštěné hnutí sjednotí a získá nové členy i voliče (Habrmanová, 1994: 206). Jednalo se ovšem pouze o dočasné sjednocení, vnitřní rozpory provázející sjednocovací proces dále přetrvávaly (Čechurová, 1999: 89).

V únoru 1926 se konal v Praze v pražském hotelu Zlatá husa fašistický sjezd, kde byly položeny základy budoucí strany, NOF. Oficiálně pak NOF vznikla v březnu 1926 na slučovacím sjezdu v Kolíně. Do jejího čela byl zvolen Alois Klášterský,

vedoucím orgánem strany se stala tzv. rada sedmi. Znak NOF vycházel ze symboliky Mussoliniho hnutí, symbolizoval legendární Svatoplukovy pruty protnuté valaškou¹². Hlavní heslo převzala NOF od Národního hnutí a stalo se jím zvolání „Blaho vlasti budiž naším nejvyšším zákonem“. NOF začala vydávat svůj vlastní tisk, časopis Národní republika, který však nebyl jediným periodikem. Postupem času začaly vycházet další regionální periodika např. Selská stráž (Pejčoch, 2011: 41 – 43). Ve snaze posílit voličskou i členskou základnu, začala NOF zřizovat přidružené organizace. Mezi takovou první organizací patřila „fašistická zemědělská sekce“ v čele s Cyrilem Svozilem. NOF se snažila kromě obyvatel venkova i o oslovení dělníků, živnostníků a podnikatelů. Zájmy těchto skupin měly být hájeny prostřednictvím syndikátů a přidružených organizací. Fašisté měli v duchu hesla „Svůj k svému!“ podporovat podniky osob, které se hlásili k fašismu. Seznamy těchto podniků pak byly šířeny letáky či tiskem. Propagace měla těmto firmám zajistit větší odbyt, ovšem efekt celé akce měl spíše opačný dopad. Veřejnost začala firmy hlásící se k fašismu naopak bojkotovat (Peša, 1953: 232 – 233). NOF obrátila svůj zájem i na legionáře a studenty. V prvním případě NOF podpořila založení Nezávislé jednoty československých legionářů¹³ (Gajanová, 1962: 40). V případě druhém byla založena mládežnická organizace Omladina, později Junáci NOF. Omladina se již od svého vzniku potýkala s nedisciplinovaností svých členů i vnitřní nejednotou a na podzim roku 1927 byla oficiálně rozpuštěna. Moravské křídlo NOF záhy iniciovalo vznik podobné organizace, která nesla název Junáci NOF. Skupina měla plnit úlohu ochranných a úderných rot, které se mimo jiné podílely na násilných akcích a rozbíjení schůzí komunistů a socialistických stran. Dalšími organizacemi NOF, které vznikaly v období po jejím založení, byly např. Selská jízda, Fašistická pomoc nebo Jihoslovanský referát NOF. Stejně jako i další organizace se tyto vyznačovaly vnitřní nejednotou a často po svém ustavení zanikaly (Čechurová, 1999: 90 – 91).

12 Italové využili pro svou symboliku svazek prutů protnutých sekerou. NOF vytvořila znak podobný, etruská sekera byla nahrazena sekerou, která tvarově připomínala valašku.

13 Vedení ČsOL nebylo spokojeno s tím, že někteří členové Obce jsou v Čsl. národní demokracii. Dotyční odešli a založili Nezávislou jednotu Čs. legionářů (<http://www.kareivasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/odborne-clanky/legionarske-spolky/nezavisla-jednota-cs-legionaru-a-jeji-odznak>).

4.2 Národní obec fašistická – politická strana nebo nadstranické hnutí

Na přelomu let 1926-27 dosáhla NOF svého největšího početního rozmachu. Podle policejních informací bylo v té době na území Československa na 200 000 organizovaných fašistů, z toho celých 40 000 v Praze (Pasák, 1999: 157).

Zároveň se však začaly objevovat první rozepře. Podobně jako v případě prvních fašistických skupin, které mimo jiné rozdělvalo vnímání termínu fašismus, nebyla NOF jednotná v názoru, zda se bude prezentovat jako nepolitické, nadstranické hnutí, nebo zda se stane klasickou politickou stranou. V rámci NOF postupně převážil směr, který požadoval, aby se NOF stala politickou stranou (Kotlán, 2009: 36). Tento směr nebyl uvnitř NOF jednoznačně přijat a vedl v dalších obdobích ke konfliktům a rozepřím. Tendence k osamostatnění projevovaly moravské skupiny fašistů¹⁴, na podzim 1926 ohlásil Robert Mach vznik několika frakčních skupin Akčního výboru¹⁵. Podobných proudů a skupin, narážejících na sebe programově i ideově, se objevovalo více. NOF potřebovala novou tvář v podobě schopného vůdce, který by roztržštění hnutí sjednotil (Klimek, Hofman, 1995: 149–150).

4.2.1 „Vůdce“ Radola Gajda

Na počátku ledna 1927 se konal v Brně fašistický sjezd, který podpořil přeměnu NOF z hnutí na politickou stranu. Zasedání zvolilo direktorium NOF, jehož členy se stali Zdeněk Zástěra (Praha), Ladislav Švejcar (Praha), Cyril Svozil (Prostějov), Jan Khéres (Uherské Hradiště), Jan Daxner (Nitra) a Vladimír Žuffa (Bratislava)¹⁶, přijalo nový organizační řád a zdůraznilo vůdcovský princip v NOF. Vůdcem byl zvolen Radola Gajda, který jen o den dříve do strany vstoupil (Peša, 1953: 245). Ve svém proslovu Gajda zmínil, že s fašisty dosud sympatizoval, ale jako voják nemohl podobnou funkci převzít, události minulého roku mu to však umožnily (Pejčoch, 2011: 54 - 55). Na setkání v Brně bylo zároveň rozhodnuto o vyloučení Roberta Macha, který krátce po svém vyloučení založil pro NOF konkurenční hnutí Československých fašistů

14 V říjnu 1926 vznikla Moravská NOF pod vedením Jana Navrátila. Zanedlouho se tato skupina sice vrátila zpět pod NOF, avšak za slib autonomie pro moravské fašisty.

15 Robert Mach měl blízko k ultrapravicovým členům národní demokracie, odmítal stranicí a prosazoval tzv. „ideový přerod“ národa. NOF se později se skupinou kolem Macha rozešla.

16 Takto zvolené direktorium odráželo zemský charakter NOF, kdy po dvou místech získala země Česka, Země Moravskoslezská i Slovensko.

(ideových, nepolitických). Českoslovenští fašisté kritizovali především přeměnu NOF na politickou stranu a ubezpečovali, že jejich hnutí se stranou nikdy nestane, stejně jako se nikdy nezúčastní voleb. NOF vnímala tuto kritiku jako „dílo národní demokracie“, která se tak pokouší oslabit fašistické hnutí (Habrmanová, 1994: 208).

Oficiálně tedy Gajda vystupoval jako vůdce NOF od ledna 1927. Gajdův styl vedení strany ovšem nebyl od samého počátku kladně přijímán některými představiteli strany¹⁷, ale i řadovými členy NOF. Podle Pasáka bylo právě toto jednou z příčin rozporů uvnitř strany, které NOF provázely po celou dobu její existence (Pasák, 1965: 97).

I přes nejednoznačné přijetí Gajdy v NOF byl na sjezdu v Mladé Boleslavi, který se konal 14. a 15. srpna 1927 posílen vůdcovský princip a Gajda ve své funkci potvrzen. Sjezdu se zúčastnilo 84 zástupců NOF z Čech, 39 z Moravy a Slezska, 20 ze Slovenska. Doprovodných akcí se zúčastnilo až 2 000 příznivců českého fašismu. Na sjezdu se podařilo Gajdovi prosadit proti vůli direktoria rozhodnutí, že se NOF nebude účastnit místních voleb na podzim 1927¹⁸ a uvedl, které politické strany nemají fašisté volit. Toto Gajdovo rozhodnutí bylo členy direktoria kritizováno, na konci roku 1927 dokonce jeden z členů direktoria Jan Scheinost¹⁹, vyslovil názor, aby řízení strany převzalo direktorium (Klimek, Hofman, 1995: 172).

I mnohá další Gajdova rozhodnutí vyvolávala v rámci NOF spory a štěpení. Z hlediska organizačního lze tedy konstatovat, že se Gajdovi jako vůdci nepodařilo vytvořit samostatný a především stabilní subjekt reprezentující český fašismus. Svým rozhodnutím o neúčasti NOF v komunálních volbách navíc NOF přišla o možnost ověřit si své postavení ve společnosti právě v době, kdy členská základna doznala značného rozmachu. Gajda si zřejmě neuvědomil ani další podstatný fakt, totiž že získání míst na komunální úrovni je pro politické strany přínosem a že počet zastupitelů může hrát značnou roli i ve vyšších patrech politiky.

17 Jak již bylo zmíněno, po zvolení Gajdy došlo k vyloučení skupiny kolem Roberta Macha. S Gajdou jako vůdcem nesouhlasil i Svozil, představitel moravského křídla fašismu.

18 Neúčast NOF v komunálních volbách neplatila absolutně. Místní jednoty měly možnost účastnit se voleb buď samostatně nebo jejich jednotliví členové na kandidátkách jiných stran, ovšem pouze se souhlasem direktoria. Pokud by některý z členů nesplnil ohlašovací povinnost, hrozilo vyloučení z NOF (Habrmanová, 1994: 209).

19 Jan Scheinost je považován za jednoho z nejvýznamnějších ideologů NOF.

Gajdovu osobnost, jeho pozici ve straně a vztah ostatních členů strany asi nejlépe vystihuje Pasák, když říká, že Gajda byl velmi složitou osobností a „nebyl na něho mezi ostatními představiteli politických stran jednotný názor, právě pro jeho krajně dobrodružnou a výbušnou povahu, ukvapené a netaktické jednání, ale na druhé straně jeho dobrodružnost zaručovala nekompromisní, permanentní boj proti komunismu a politické koncepci reprezentované hradní skupinou.“ (Pasák, 1999: 110).

4.2.2 Národní obec fašistická v období mezi mladoboleslavským sjezdem a koncem První republiky

Po nepodařeném mladoboleslavském sjezdu se NOF ocitla v krizi. Proti Gajdovu neomezenému diktátorskému postavení se začala uvnitř strany profilovat opozice pod vedením Cyrila Svozila²⁰, který již dříve protestoval proti tomu, aby se Gajda stal vůdcem NOF. Vyloučení Svozila přineslo moravské organizaci personální změny. V únoru 1928 proběhla volba nového předsednictva krajské rady moravsko-slezské župy. Novým župním předsedou se stal Alois Zelinka a společně s volbou proběhla přísaha věrnosti moravsko-slezské župy Gajdovi (Habrmanová, 1994: 212).

Dne 5. února 1928 se konal v Praze další sjezd NOF, nyní již bez opoziční Fašistické stráže, která v tu dobu zasedala na sjezdu v Olomouci²¹ svolaném Cyrilem Svozilem. Gajda reagoval na Svozilovu akci vyloučením celého Svozilova křídla z NOF. Svozil ihned založil další fašistické uskupení tzv. Národní tábor fašistický (Pasák, 1999: 92 – 93).

Svozilovo křídlo nebylo jedinou vnitřní opozicí proti Gajdovu politickému stylu. Na podzim 1928 se od NOF oddělila skupina kolem šéfredaktora Junácké stráže Václava Stulíka, který spolu se svými stoupenci založil Svaz slovanských fašistů. V témže roce provedl Gajda výměnu v direktoriu a z funkce sesadil Bohumila Konopáska, Františka Aujeského či hradního informátora Henycha (Pasák, 1999: 93). Rozkol

20 Cyril Svozil se stal již na podzim 1926 neformálním vůdcem moravského křídla NOF. V listopadu 1927 pak rezignoval na svoji funkci v direktoriu. Opoziční skupina, která se kolem jeho osoby vytvořila pak přijala název Fašistická stráž (Pasák, 1999: 87 a 92).

21 Hlavním bodem Olomouckého sněmu bylo odvolání Gajdy z čela NOF a založení organizace Národní tábor. K tomuto kroku však Svozil neměl mandát a reakce z ústředí na sebe nenechala dlouho čekat.

nezasahoval pouze vedení strany, ale týkal se i místních organizací, které přecházely do organizací založených Svozilem nebo Machem. Situaci trefně vystihuje Zdeněk Kárník, který uvádí, že „Hnutí provázely odchody jednotlivců a skupin, vytváření různých frakcí a jejich přeskupování v krajích, založené někdy jen na vůdcovských ambicích místních velikánů“ (Kárník, 2003: 144).

Koncem roku 1927 se dostal český fašismus do politické krize. Na povrch začaly vyplouvat spory mezi NOF a národnědemokratickou stranou. Direktorium NOF napadlo národní demokracii z upřednostňování vlastního politického prospěchu před národními zájmy²² (Pasák, 1999: 87). Jak jsem již uvedla, byla členská základna NOF tvořena z 55 % právě národními demokraty a osobami s národní demokracií spřízněnými. I z tohoto důvodu měla národní demokracie obavy, že NOF, jejíž členská základna se v letech 1926 až 1927 značně rozrostla, půjde do voleb samostatně a získá hlasy právě na úkor národní demokracie. Národní demokracie tedy částečně pozastavila finanční toky směrem k NOF a začala usilovat o navázání nové spolupráce, ovšem bez generála Gajdy v čele, což se nakonec nepodařilo (Pasák, 1999: 87).

Vnitřní rozpory NOF a spory mezi jednotlivými směry vedly k nespokojenosti mnohých členů s nastolenou politikou. Z tohoto důvodu se o stoupence NOF začala zajímat Stříbrného strana radikálních slovanských socialistů, ale i národnědemokratická strana. V této době direktorium NOF samo navázalo kontakt s Jiřím Stříbrným (Pasák, 1999: 92 – 93). Jednání obou stran vyústily v říjnu 1929 v dohodu o vzniku Ligy proti vázaným kandidátním listinám²³. Jednalo se o volební uskupení, v rámci kterého si ovšem NOF i Národní liga ponechaly své stranické struktury²⁴. V Praze kandidovali do poslanecké sněmovny Gajda se Stříbrným, Pergler a Kahánek, do senátu pak Trnobranský s Nepevným (Klimek, Hofman, 1995: 202). V předčasných volbách 1929 získala Liga proti vázaným kandidátním listinám 51 617 hlasů do poslanecké sněmovny a 70 857 hlasů do senátu, což představovalo pouhých 0,96 % všech hlasů. Přesto Liga získala tři mandáty poslanecké (Gajda, Stříbrný, Pergler) a jeden mandát senátorský

22 Vzhledem ke skutečnosti, že NOF byla na národní demokracii finančně dosti závislá, nebyl tento krok příliš prozíravým aktem.

23 Název měl poukázat na fakt, že Liga vystupuje mimo jiné proti praxi vázaných kandidátních listin. Při volbách neexistovala možnost udělování preferenčních hlasů. Kandidát se dále zřikal mandátu v případě, že se zpronevěřil straně či jejímu programu tzn. odevzdal straně čestné prohlášení a ta ho mohla na jeho základě odvolat.

24 Volební uskupení posílily další profesní a odborové spolky a svazy – Strana domkářů, maloročníků a hospodářských jednot, Svaz nájemníků a další organizace (Pejčoch, 2011: 64).

(Trnobranský) (Pejčoch, 2011: 64). Gajda, Stříbrný ani Pergler však svůj poslanecký mandát nedokončili. Gajdovi byl soudně odňat v prosinci 1931 za jeho účast na Sázavské aféře, Perglerovi o něco později z důvodu nenabytí československého státního občanství. Stříbrný přišel o mandát z důvodu obvinění z korupce. Vítězem voleb se stala agrární strana s 1 105 498 hlasů, což představuje 15 % z celkového počtu. Na místě druhém se umístila sociální demokracie s 963 462 hlasy, tj. 13 %. Třetí pozice patřila národním socialistům se 767 328 hlasy, tj. něco málo přes 10 % a na místě čtvrtém se umístila KSČ se 753 220 hlasy a 10, 2 %. Národní demokraté získali 359 547 hlasů, tj. 4,9 %. Na Slovensku byli nejsilnějším subjektem hlinkovci, kteří získali 425 051 hlasů²⁵. Výsledky voleb nebyly takové, jaké by si NOF představovala, ale přesto lze konstatovat, že se o jistý úspěch jednalo. Zásadní problém pro NOF, který se ve volbách projevil, byla početní nerovnost mezi příznivci NOF a mezi jejími voliči. Volební výsledek neodpovídal počtu stoupenců, který se odhadem pohyboval okolo dvou set tisíc. To mohlo být způsobeno tím, že NOF vystupovala až do parlamentních voleb 1929 jako hnutí, jehož členové a příznivci byly z velké části členové jiných politických stran.

Období, kdy fašisté vstoupili na parlamentní půdu charakterizovaly ekonomické a sociální otřesy spojené se světovou hospodářskou krizí. Příznivci NOF kritizovali společenskou situaci na mnoha veřejných shromážděních, nadále vyvolávali rvačky s komunistickými protivníky, oba tábory se napadaly ve stranickém tisku. Samotná existence volební koalice radikálů byla trnem v oku Hradu, který se všemožně snažil infiltrovat NOF. V situaci, kdy vztahy mezi Gajdou a Stříbrným, ale i vztahy uvnitř NOF byly napjaté, nebylo příliš velkým problémem získávat informace o připravovaných akcích i o situaci ve vedení (Pejčoch, 2011: 65 – 66). Liga proti vázaným kandidátním listinám se v dubnu 1930 rozpadla. Velmi tomu přispěly již zmíněné napjaté vztahy mezi Gajdou a Stříbrným, kdy oba chtěli získat rozhodující vliv na další činnost Ligy²⁶. Stříbrný ihned založil novou politickou stranu pod názvem Národní liga, která měla ideově velmi blízko k NOF. Z tohoto důvodu ještě před jejím založením probíhala jednání mezi NOF a Stříbrným o možném sloučení. Stříbrný se snažil do Národní ligy přetáhnout co nejvíce členů NOF, o samotného Gajdu ovšem neměl zájem (Nakonečný, 2006: 100). Pro NOF znamenal rozpad Ligy změny jak ve vedení strany, tak v členské základně. Z představitelů NOF opustili stranu a dále působili ve Stříbrného straně

25 Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický 1934. s. 266.

26 Předsedou Ligy byl Stříbrný, Gajda se stal místopředsedou, což nevyhovovalo jeho ambicím.

Paulus, Šnepp, ale i vůdce české zemské organizace Kříž (Klimek, Hofman, 1995: 206).

Jak již bylo zmíněno Gajda s Perglerem přišli o poslanecké mandáty, Stříbrný byl po zbavení imunity postaven před soud (Pasák, 1999: 104). Zlom nastal za Malypetrovy vlády, která byla jmenována v říjnu 1932. Tato vláda začala v létě 1933 projednávat tzv. zmocňovací zákon, „který poskytoval vládě možnost vydávat nařízení s pravomocí zákona, aniž by byl k jejich schválení vyzván parlament“ (Kárník, 2003: 82). V souvislosti s tímto zákonem byla přijata celá řada dalších legislativních opatření – tiskový zákon, omezující svobodu tisku, zákon o stíhání protistátní činnosti či zákon o zastavování a o rozpouštění politických stran²⁷ (Broklová, 1992: 112–113). Z demokratických stran se proti přijatým zákonům postavili lidovci a národní demokraté, které spojoval negativní postoj k Hradu. Nejhlasitější kritika pak zaznívala od fašistů a komunistů, proti kterým byla opatření namířena. Fašisté označovali opatření za diktaturu Hradu, komunisté za fašistickou diktaturu (Kárník, 2003: 83).

Počátkem 30. let měla NOF po krátkém období stagnace začít opět aktivněji vystupovat. V rámci NOF měly být zakládány další studentské organizace, založen byl např. ženský svaz. Fašisté na sebe začali upozorňovat zejména výbojnými akcemi, které provázely celé období jejich činnosti. Nejznámější z takovýchto akcí je patrně tzv. Židenický puč, ke kterému došlo v lednu 1933 v Brně. Příznivci NOF přepadli kasárny v Židenicích a provedli tak vlastně svůj jediný a neúspěšný pokus o násilné převzetí moci. Událost vyvolala velké pobouření a organizátoři akce byli v procesu potrestání včetně Gajdy, který se ovšem od celé akce distancoval. Po skandálním puči se dostala NOF do další krize, organizaci opustila asi jedna třetina členstva a vedení dokonce uvažovalo o změně názvu strany a o volbě nového předsedy. NOF začínala téměř od začátku, hledala vhodná témata, kterými by opět získala své příznivce. Neutěšená ekonomická situace jí byla v tomto ohledu nápomocna (Čechurová, 1999: 94 – 96).

Hospodářská krize znamenala polarizaci veřejného mínění ve dvou směrech, k ideologii fašistické na straně jedné, a na straně druhé k ideologii komunistické. NOF se snažila využít důsledků hospodářské krize k získání vlastních politických bodů. Srážky mezi oběma tábory byly takřka na denním pořádku. NOF přizpůsobila svůj program

27 V souvislosti s přijatými zákony se často hovoří o tzv. autoritativní demokracii.

hospodářské krizi, především začala zdůrazňovat sociální problematiku, svými antikapitalistickými postoji, zdůrazňováním idey stavovského státu, ale i antisemitismem se pokusila získat podporu veřejnosti. Podrobně se o programu NOF zmíním dále v textu. Nejtvrdší ránu zasadila hospodářská krize venkovu. Nezaměstnanost, klesající produkce spolu s vnitrostranickou krizí v agrární straně způsobily odklon části agrárních voličů i členů strany. Část z nich pak našla zázemí v NOF, která v tomto období právě ve venkovských oblastech posilovala svoje pozice. Přes neustávající vnitřní rozpory a neustálý nedostatek finančních prostředků představovala NOF v období hospodářské krize poměrně velké uskupení.

V průběhu 30. let se objevily další pokusy o sjednocení českých fašistických subjektů. V dubnu 1934 byla založena Národní fronta, jejíž součástí se stala i NOF. Národní liga naopak účast na tomto projektu odmítla a nesouhlasila ani se zapojením NOF, konkrétně pak s působením Gajdy (Pasák, 1999: 139 – 141). Stejně jako v případě Ligy proti vázaným kandidátním listinám byl přístup Gajdy k Národní frontě nejednoznačný. Na straně jedné se snažil Národní frontu ovládnout, na straně druhé odmítal plné zapojení NOF do NF a prosazoval zachování jejího samostatného postavení. V srpnu 1934 NOF z NF vystoupila, což znamenalo pro NOF jisté oslabení, neboť některé z jednot a někteří členové²⁸ součástí NF zůstaly (Klimek, Hofman: 1995, 262). Dalšího sjednocujícího projektu, Národního sjednocení, se NOF neúčastnila a až do konce První republiky vystupovala, stejně jako ve volbách 1935, samostatně.

V parlamentních volbách 1935 získala samostatně kandidující NOF 167 433 hlasů, což představovalo šest mandátů v poslanecké sněmovně a umožňovalo vytvoření samostatného poslaneckého klubu, v jehož čele stál Gajda. Dalšími poslanci byli zvoleni J. Branžovský, R. Dominik, M. Trnka, Fr. Zvoníček a slovenský fašista J. Ivák. Ve volbách do senátu se NOF se 145 125 hlasy nepodařilo získat žádný mandát²⁹. Vítězem voleb se stala Henleinova Sudetendeutsche Heimatsfront s 1 249 530 hlasy, na druhém místě skončili agráři s 1 176 593 hlasy, na místě třetím se umístili sociální demokraté s 1 034 774 hlasů následované komunistickou stranou, která získala 849 509 hlasů. Lépe než NOF se dařilo Národnímu sjednocení, které získalo 456 353 hlasů a celkem tedy 17 mandátů v poslanecké sněmovně a 9 mandátů v senátu (410 095 hlasů). Celkem

²⁸ Např. Vážný se stal místopředsedou NF.

²⁹ Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický 1936, s. 269.

získali čeští fašisté 32 mandátů v obou komorách Národního shromáždění³⁰. Pokud by NOF kandidovala v rámci Národního sjednocení, jehož součástí byla i NF, je velice pravděpodobné, že by fašisté dosáhli ještě lepšího výsledku. Pokud sečteme hlasy NOF a Národního sjednocení, zjistíme, že počet hlasů je tak vyšší než počet hlasů, které obdržela Československá strana lidová. NOF svým vystoupením z NF odradila některé své členy a příznivce, kteří přestoupili k národní demokracii, která ovšem v těchto volbách kandidovala v rámci Národního sjednocení. Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že Gajda svými neuváženými kroky nejen štěpil stranu a vnášel do ní neustále rozpory, ale zároveň nahrával volební konkurenci. Elektorát NOF pro tyto volby tvořili zejména zemědělci, živnostníci a dělnictvo, nejvíce hlasů pro Gajdu šlo z venkova. Jak tuto skutečnost vysvětlit? Jak již bylo zmíněno, získala NOF voliče z řad agrární a lidové strany. Určitou roli mohla také hrát neschopnost komunistické strany oslovit venkovskou populaci, o čem se ve své knize zmiňuje Gajanová. „Fašismus se v podstatě obracel k drobným a středním vrstvám a měl zde také největší úspěchy, neboť komunistické návrhy řešení hospodářské krize narážely na soukromovlastnické cítění těchto vrstev“ (Gajanová, 1962: 68). Odliv agrárních a lidoveckých voličů však nebyl tak značný, aby agrárníky či lidovce zásadně ohrozil. Naopak, ti vítali posílení NOF a viděli v ní subjekt, který dobře poslouží jako platforma pro voliče, kteří by mohli jinak své hlasy odevzdat komunistům (Gajanová, 1962: 70).

V roce 1935 proběhla kromě parlamentních voleb i volba hlavy státu. Vítězem se stal Edvard Beneš, který nakonec obdržel 340 ze 440 platných hlasů. Národní sjednocení odevzdalo své hlasy Bohumilu Němcovi, NOF a henleinovci odevzdali prázdné hlasovací lístky. NOF tímto aktem demonstrovala svůj odpor k prezidentskému kandidátovi, nicméně nedlouho po volbě vystoupil Gajda s prohlášením, že Beneše jako hlavu státu jeho strana akceptuje (Pejčoch, 2011: 110). „NOF jako státotvorná složka politická, chce míti k hlavě státu kladný poměr, proto přijímáme nového pana presidenta dr. Beneše ... se vši povinnou úctou ...“ (Pasák, 1999: 165). Tímto prohlášením dala NOF signál veřejnosti, že v době ohrožení republiky, je třeba jednoty.

Ve 2. polovině 30. let se ocitla NOF v hluboké krizi. V roce 1935 začala nabádat všechny fašisty ke spolupráci s agrárníky a Národním sjednocením, intenzivně se strana

30 Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický 1936, s. 269-270.

zaměřila na posílení pozic na venkově. Iniciovala vznik dvou organizací – Árijské fronty³¹ a Národní zemědělské strany rolníků, maloročníků, domkářů, zaměstnanců pudy a mlynářů, která měla zabránit poklesu popularity NOF na venkově. Stranu opět dostihly finanční problémy a uvnitř strany začaly vznikat další opoziční frakce – Hnutí vlastenecké frakce či Slovanská obec fašistická. Druhá jmenovaná opustila krátce po svém vzniku řady NOF, aby se vzápětí sloučila s národní stranou radikální (Pasák, 1999: 204).

Od roku 1936 se pak hlavním tématem NOF stala obrana republiky. Fašisté volali po modernizaci armády a prezentovali svoji odhodlanost bránit republiku za každou cenu. Gajda v roce 1937 zahájil kampaň na obranu republiky, a když došlo v květnu 1938 k mobilizaci, napsal prezidentu Benešovi dopis, ve kterém mimo jiné stálo: „Přijměte ode mne ujištění, že v těchto historických okamžicích se můžete spoléhat na nás všechny, na mne, že věrně a poctivě budeme chránit blaho našeho státu a naší republiky do poslední kapky naší krve. Blaho vlasti je naším nejvyšším zákonem. To je heslo strany, kterou jsem založil a kterou vedu a to tímto skutkem také dokazuji Budeme stát za Vámi do všech důsledků.“ (Klimek, Hofman, 1995: 270). Následně se Gajda pokusil využít situace a požádal prezidenta republiky o zplnomocnění pro vyjednávání s Mussolinim, Henleinem i Hitlerem. Neváhal ani požadovat, aby mu byla svěřena vláda a navrhoval zavedení vojenské diktatury, v jejímž čele by stál. Prezidentem Benešem však nebyl přijat (Pasák, 1999: 207).

4.3 Členská základna Národní obce fašistické a územní rozložení voličské podpory

Zmapovat a určit členskou základnu NOF lze pouze přibližně, a to jak vzhledem k nedostatku pramenů, tak vzhledem ke skutečnosti, že NOF se nikdy nestala jednotnou organizací s jasnou a pevnou organizační strukturou, jak dokládají předchozí kapitoly. Podle Harny se se stejným problémem setkáváme u všech prvorepublikových stran, neboť každá strana se snažila samu sebe prezentovat jako početně silnou organizaci, a proto mnohdy počty svých členů nadsazovala a uváděla nepřesné údaje (Harna, 2005: 537).

31 Árijská fronta měla posílit pozici NOF především na Slovensku a mezi obyvateli Československa, kteří se hlásili k německé či maďarské národnosti.

Jak již bylo v práci uvedeno, první fašistické skupiny vznikaly s vazbou na národní demokracii. Mezi další první příznivce fašistických skupin patřili studenti vysokých škol, především studenti z lékařské a právnické fakulty Karlovy univerzity, advokáti, živnostníci, statkáři, podnikatelé a klerikální kruhy (Krejča: 2004: 14 – 15). Největší nárůst členské základny zaznamenala NOF na přelomu let 1926 a 1927, kdy podle policejních a hradních informací bylo na území Československa přibližně 200 000 organizovaných fašistů, z toho 40 000 v Praze (Klimek, Hofman, 1995: 150). Václav Peša uvádí procentuální složení členů NOF podle jejich stranické a sociální příslušnosti.

Tabulka č. 1: Procentuální složení členů NOF podle jejich stranické a sociální příslušnosti.

NOF	100%
národní demokraté	55%
agrárníci	10%
živnostníci	5%
lidovci	8%
dělníci	22%

Zdroj: (Peša, 1953: 245)

Z hlediska územního rozložení bylo fašistické hnutí nejvíce rozšířeno na Hané a na Ostravsku. Nejvíce členů měly jednoty v okresech Prostějov, Přerov a Litovel (Peša, 1953: 238). Srovnáme-li údaje Peši a údaje Pavla Kotlána, zjistíme, že se v některých momentech rozcházejí. Kotlán některá místa (Litovel, Ostrava) vůbec neuvádí s odůvodněním, že není jisté, zda se v těchto městech jednoty NOF vůbec nacházely (Kotlán, 2001: 41 – 42). Tyto rozdíly potvrzují úvahu, že postihnout členskou základnu NOF lze pouze přibližně. Informace o členské základně NOF na severní Moravě předkládá i Habrmanová, která uvádí, že v rámci moravsko-slezské župy bylo organizováno 709 osob. I ona však poznamenává, že seznam členů je neúplný, neboť se liší od počtu členů uváděných v materiálech policejního ředitelství v Moravské Ostravě (Habrmanová, 1994: 210).

Tabulka č. 2: Členská základna NOF v roce 1927 - moravsko-slezská župa, soudní okresy Moravská Ostrava, Slezská Ostrava, Frýdek.

	Moravská Ostrava	Slezská Ostrava	Frýdek
zaměstnanci	43,00%	28,00%	57,00%
dělníci	21,00%	54,00%	13,00%
živnostníci	25,00%	11,00%	11,00%
svobodná povolání	6,00%	-	-
ostatní	3,00%	-	12,00%

Zdroj: (Habrmanová 1994: 211)

Podrobnější informace o počtu členů na počátku 30. let přináší Pasák, který vychází ze zprávy z roku 1932, kdy proběhlo v NOF sčítání jednot a členů. Na základě této zprávy Pasák uvádí, že v roce 1932 tvořilo členskou základnu NOF 39 000 členů. Tento počet však nemusí být konečný, neboť některé jednoty dotazníky uvádějící počet členů neodevzdaly. Pokud by se započítaly i tyto jednoty, pak by celkový počet členů stoupl, jak uvádí Pasák, na 56 000. Tyto údaje ovšem zůstávají pouze přibližné a neověřené (Pasák, 1965: 104).

Tabulka č. 3: Počet jednot a členů NOF v roce 1932.

Oblast	Počet jednot	Počet členů
Praha	22	6508
Čechy	245	21 400 (z toho 14 650 zemědělců)
Morava a Slezsko	86	8960
Slovensko	5	370
Celkem	358	37238

Zdroj: (Pasák 1965: 104)

NOF neměla ve srovnání s ostatními stranami nikterak velkou členskou základnu, byla však soustředěna na poměrně malém území. V Čechách měla NOF největší zastoupení v jižních Čechách, na Pardubicku, dále v okolí Litomyšle. Na Moravě pak působila především v kyjovském, vyškovském, tišnovském, hodonínském, moravskokrumlovském a hustopečském okresu (Pasák, 1965: 105). Pasák dále poskytuje informace o sociálním složení členské základny i vedení strany.

Tabulka č. 4 : Vedení NOF v roce 1932.

	České Budějovice	Plzeň	Praha A	Praha B	Pardubice	Celkem
Střední rolníci a statkáři	193	48	86	108	123	574
Malorolníci a chudí rolníci	168	31	23	39	34	295
Zemědělství dělníci	14	2	65	2	-	85
Průmysloví dělníci	78	46	7	50	59	240
Živnostníci	70	26	38	33	50	217
Kapitalističtí podnikatelé	73	2	5	14	11	105
Jiná povolání	56	24	16	16	34	146
Celkem						1 662

Zdroj: (Pasák 1965: 107; upraveno)

Z uvedené tabulky vyplývá, že z 1 662 funkcionářů jich celých 954 pocházelo ze zemědělské sféry. Dělnický stav, budeme-li dohromady sčítat průmyslové i zemědělské dělníky, činil 325 členů. V případě podnikatelů se jednalo nejčastěji o mlynáře či majitele menších továren (Pasák, 1999: 116). Skutečnost, že se elektorát NOF rekrutuje především z venkovského obyvatelstva potvrdily i parlamentní volby v roce 1935.

Zajímavých okamžikem směrem ke zkoumání změn v členské základně NOF je bezesporu židenický puč. Přesto, že byl židenický puč přijat společností velmi kriticky a NOF v této době uvažovala, vzhledem k odlivu podpory sympatizantů, i o změně názvu strany, podle Pasáka puč postavení NOF spíše upevnil. Podle zpráv z roku 1933 získala NOF po židenickém puči přibližně 900 nových členů a byly zakládány i nové jednoty, některé původní byly obnoveny (Pasák, 1965: 127). Podobné informace o členské základně po židenickém puči uvádí i Klimek a Hofman, podle kterých mělo po puči vstoupit do NOF 1 000 nových členů (Klimek, Hofman, 1995: 255).

O vývoji členské základny NOF ve 30. letech nejsou k dispozici podrobnější údaje. Vzhledem k vývoji situace po volbách v roce 1935 a v souvislosti s působením a následným odchodem NOF z NF, lze hovořit spíše o oslabení členské základny.

5. Programová charakteristika Národní obce fašistické

Vznik NOF přinesl jak sjednocení českého fašistického hnutí, tak i jeho větší programovou ucelenost.

Ideologický obrázek NOF lze vyvodit z velmi různorodého materiálu. Jako nejpodstatnější se jeví nejrůznější vyjádření Gajdy, pokyny direktoria NOF, usnesení a vyjádření z říšských sněmů a v neposlední řadě propagační letáky a tiskoviny. K nejvýznamnějším pak patří Ideové programy československých fašistů, kterých bylo uveřejněno několik. Tiskovým orgánem fašistů se stal časopis Národní republika, v regionech pak Selská stráž, Slováký fašista nebo Moravská orlice (Kotlán, 2009: 63). Za hlavní ideology NOF byl považován Vůdce Gajda, dále pak Jan Scheinost či Otakar Lebloch. Gajda shrnul své ideologické teze v cyklu přednášek O ideologii československých politických stran, část věnovaná ideologii českého fašismu pak vyšla v roce 1931 tiskem pod názvem Ideologie československého fašismu. Podle Gajdy „Fašistická idea jest výrazem věčné snahy lidské společnosti o zlepšení její struktury, výstavby a organizace v tom směru, aby organismus státní a jeho správa co nejrozumněji a nejspravedlivěji rozložily svá břemena na celek národní, aby každý jednotlivec spravedlivě dosáhl co nejvíce dobra od celku státního.“ (Gajda, 1931: 3). Z této myšlenky vycházela kritika celého politického systému První republiky, kritika demokratického státu i jeho politické reprezentace³², kritika parlamentarismu, liberalismu a snaha o nahrazení stávajícího systému silným státem fašistickým³³. „Fašistický stát jest suverénní orgán národního kolektivu, má nejvyšší kontrolu všeho, rozhoduje autoritativně veškeré spory, ovládá všechny síly národa a vše řídí ku konečnému cíli zdárného národního života. Stát fašistický jest nejvyšším soudcem a vůdcem, a proto chce být spravedlivý ku všem složkám národa“ (Gajda, 1931: 15).

32 Kromě nepřátelského vztahu mezi Masarykem a Gajdou, byl objektem odporu E. Beneš či agrárník Udržal .

33 Otevřeně svůj požadavek na jakoukoliv přímou akci, která by nahradila stávající politické zřízení, však NOF vyslovit nemohla.

Svoji averzi k parlamentnímu systému a k politickým stranám předkládá velmi výstižně i další ideolog strany J. Scheinost, a to ve svém článku uveřejněném v revue Stěžeň, kde píše „Straník pro stát nemá jiné ceny než jako hlasovací materiál Stranická demokracie jest vlastně nejhorší druh vlády, který kdy byl.“ (Stěžeň, 1929). V podobném duchu se v článku „Co je fašismus a co chce“ vyjádřil i Z. Zástěra. „... Strany jsou mi fikcí, národ však skutečností. Vycházejí z těchto předpokladů, staví fašism suverenitu národa nad všechny zájmy stranicko-třídní.“ (Moravská orlice, 1926). Fašisté vnímali československý stát ve dvacátých a třicátých letech jako stát slabý, neboť se nebyl schopen vypořádat zejména s německým a maďarským iredentismem³⁴. Tento silný nacionalismus českého fašismu nejlépe vystihují hesla: „Blaho národa zákonem nejvyšším“, které bylo i ústředním mottem NOF. Co se týká Slovenska, bylo v programech českých fašistů akceptováno právo na slovenskou autonomii v rámci společného státu³⁵. Dalším stěžejním ideologickým bodem bylo nepřátelství fašistů ke komunismu a kritika státu za to, že není schopen vyrovnat se s třídním bojem (Nakonečný, 2006: 352 – 353). Ve volbách 1925 byli komunisté druhou nejsilnější stranou, o čtyři roky později získali více jak 10%³⁶. Stejný výsledek zopakovali i v roce 1935. V této atmosféře bylo pochopitelné, že silná komunistická strana vzbuzovala obavy i mezi nacionalisty a fašisty. Všudypřítomným apelem fašistů až do konce první republiky tedy bylo volání po zákazu komunistické strany: „My fašisté neustále voláme: Rozpusťte komunistickou stranu! Zastavte komunistický tisk! Postavte šibenici pro velezrádce.“ (Gajanová: 1962: 41).

Marxismus a bolševismus byl spojován se Židy, kteří dle fašistů napáchali dost zločinů a hříchů, aby se jim dostalo zasloužené odplaty. Fašismus stvořil v podobě Židů nepřítel státu, používána byla i fikce Židů jako těch, kdo usiluje o světovládu. Prostředkem k získání nadvlády pak Židům měl sloužit kapitalismus, liberální demokracie, ale i socialismus a marxismus. Židé byli spojováni se všemi negativními jevy ve státě. Tři hlavní nepřátelé v ideologii NOF – komunisté, Židé a Němci, byli v chápání NOF jedním zlem: „Pryč se socialisticko-židovsko-německou vládou! Pryč se Židy a Němci! Pryč s obtížnými cizáky, kteří ubírají našim lidem práci! Ať žije náš

34 Otázka, zda byla republika národnostně spravedlivým státem zde reflektována nebyla a samozřejmě nelze říci, že by národnostní menšiny první republiky diskriminovány nebyly.

35 Zatímco v prvních letech se hovořilo o československém národě, v letech pozdějších, zejména s přibývajícím kontaktem s hlinkovci, se již psalo o českém národě a slovenském národě.

36 Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Státní úřad statistický, Praha 1926, s. 19.; Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Státní úřad statistický, Praha 1930, s. 21.

československý národní stát!“ (Gregorovič, 1995: 63). Vztah k Němcům byl o něco složitější než vztah k Židům. Němci byli od samého začátku označováni za nepřítel, zároveň však existovala vyjádření obdivu k úspěchům, které nacismus přinesl. Na tomto místě stojí za zmínku etapa ve vývoji NOF, kdy v rámci vytváření Árijské fronty³⁷ došlo ke změně v nahlížení na Němce jako na nepřítel. Jednalo se čistě o účelovou záležitost, která neměla z důvodu značných ideologických rozdílů mezi českým a německým fašismem, naději na úspěch.

V otázce náboženství se NOF hlásila ke křesťanským hodnotám, kladla důraz na náboženskou výchovu, což se především v jihomoravských oblastech stalo ověřeným volebním lákadlem. Řada členů NOF byla silně katolického zaměření, zmínit zde je třeba především J. Vrzalíka. Ti se však v dalších letech rozcházel, neboť Gajda a další vedoucí činitelé strany se začali přiklánět k husitské tradici: „Když říkáme Žižka, říkáme fašista.“ (Klimek, 1995: 192).

Součástí téměř každého programového prohlášení byla myšlenka na zavedení hospodářsko-stavovského zřízení po vzoru italského fašismu, které by nahradilo tradiční stranický parlamentarismus. Stát by byl řízen korporacemi dělníků, zemědělců, živnostníků a obchodníků a duševních pracovníků (Nakonečný, 2006: 353 – 356). O tzv. stavovské demokracii hovoří Gajda v období po židenických událostech, kdy byl nucen změnit rétoriku, upustit od požadavků na zavedení autoritativního stylu vládnutí tak, jak po něm bylo voláno v letech minulých. Zároveň Gajda říká „Má-li lidstvu být zachována demokracie, nutno vyléčiti ji z nemocí vetchého liberalismu“ (Gajda, 1934: 34).

Důležitým bodem ideologie českého fašismu byl mýtus Vůdce Gajdy, který vycházel především z jeho působení v československých legiích v Rusku za první světové války. Gajda pak měl být tím, kdo zachrání ohrožený národ a stát (Kotlán, 2009: 68 – 69). V protikladu ke Gajdovi se fašisté snažili potlačovat legendu o Masarykových zásluhách na osvobození státu, což samozřejmě vyvolávalo nelibost v hradních kruzích.

37 Árijská fronta vznikla jako projekt, který měl vyřešit vnitrostraničnou krizi v NOF a pokles členské základny. Jednalo se o širokou frontu, která zahrnovala kromě Čechů a Slováků i obyvatelstvo německé či maďarské národnosti, proti kterému NOF ještě nedávno brojila. NOF takto chtěla využít nespokojenosti té části německého obyvatelstva, které nesouhlasilo s připojením Sudet k Říši. Projekt nebyl úspěšný.

V otázkách zahraniční politiky NOF vycházela z panslavismu a v rámci této představy vypracovala program na vytvoření „Spojených států slovanských“³⁸. Tato tzv. federace měla být hrází proti německé rozpínavosti a proti bolševické hrozbě. Následovat měla kontrarevoluce a svržení bolševického systému v Rusku.

Při analýze idejí, které NOF přijala za své je potřeba brát v úvahu politickou situaci, za které tyto myšlenky vznikaly, především je potřeba si uvědomit nakolik bylo vůbec možné otevřeně hovořit tak, aby se čeští fašisté nevystavovali perzekucím či zákazu strany. V programu tedy nalezneme jednak body nepřekračující rámec tehdejší demokracie, jednak v něm nalezneme skryté fašistické myšlenky, které by při uvedení do praxe znamenaly přetvoření demokratického systému v systém autoritativní. Samozřejmě, že ne vše, co NOF slibovala ve svých programových prohlášeních, mohla či chtěla uskutečnit v praxi. Klimek a Hofman například uvádějí, že základní programové teze fašismu se do praktické činnosti NOF příliš nepromítaly, nebyly ani stěžejním obsahem fašistických schůzí. Jako daleko typičtějším projevem uvádějí spíše Gajdovy projevy a provolání k novým členům NOF (Klimek, Hofman, 1995: 154).

Jak již bylo uvedeno, v reakci na politickou situaci se program NOF vyvíjel a procházel postupem let určitými změnami. Ať se již jedná o otázku antisemitismu nebo o změnu ve vztahu k politické reprezentaci státu v době bezprostředního ohrožení republiky. Tomuto programovému vývoji NOF a jeho změnám jsou věnovány následující kapitoly.

5.1 Programová prohlášení Národní obce fašistické od jejího vzniku do konce 20. let 20. století

Důsledky hospodářské krize ve druhé polovině 20. let poskytovaly značný prostor pro fašistický program plný sociální demagogie. Do okruhu příznivců fašismu se dostávalo stále více v důsledku krize upadajících živnostníků, nezaměstnaných dělníků či drobných úředníků. Gajda se postupně orientoval na vesnické oblasti, kde nacházel podporu z řad rolníků, kteří se začali odklánět od agrární strany. Během těchto let fašisté

³⁸ Aliance Polska, Československa a Jugoslávie, která měla nahradit Malou dohodu.

poukazovali na negativní jevy politického života, především korupci, „rozkrádání státu“ a kumulování majetku v rukou úzké skupiny společnosti a prezentovali sami sebe jako jedinou sílu, která dokáže vyřešit hospodářskou situaci v zemi a zajistit přijatelné sociální podmínky. V tisku českých fašistů Národní republiky z roku 1925 čteme: „Rostou celé vilové čtvrtě politických zbohatlíků a lidé spávají v lomech, ve vagonech, tisíce rodin je rozvráceno bytovou nouzí.....Průmysl, obchod, zemědělství, vše je rozloženo, tisíce vystěhovalců prchá z vlasti, uniká nám krev, pro veliké daně ztrácí se chuť k práci a k podnikání. Doma všechno politikou otrávené a za hranicemi se na nás dívají přes rameno....“ (Národní republika, 1925). Probíhalo bezpočet protestních schůzí a akcí, na které byli občané zváni letáky s hesly: „Postavení hráze proti zdražování životních potřeb“, „Obchodníci lidskou bídou bydlí v nádherných vilách, postavených za státní peníze a celá řada chud'asů nocuje pod mosty“, „Politické strany zabíjejí stát“³⁹.

NOF krátce po svém vzniku sestavila politický program, ve kterém zdůrazňuje individualistický charakter hnutí, čímž se měla NOF odlišovat od kolektivistických směrů, jako jsou socialismus a komunismus. Československý fašismus se stavěl nad třídy a požadoval podřízení třídních i osobních zájmů potřebám národa. Fašisté nezavrhovali společenské třídy úplně, pro svůj záměr zvolili třídy vytvořené na základě kvalit každého jednotlivce. Oporou státu měly být stavy zemědělský, dělnický, obchodníků, živnostníků a duševních pracovníků. Stavy pak měly být dále rozčleněny do odborových syndikátů. Hlavní příčinu zla spatřovali fašisté v systému, ve kterém mají rozhodující slovo politické strany, jejichž členové jsou korumpováni a tito pak mají vliv na rozhodování ve státě. Zvláště NOF poukazovala na systém vázaných kandidátních listin, který nastolenému systému pouze nahrává. Ve stejném stavu jako stát se podle fašistů nacházely i ostatní oblasti života – obchod, umění, věda. V neutěšené ekonomické situaci upozorňovala NOF na blahobyť úzké skupiny podnikatelů. Politická reprezentace měla být složena z odborníků, nikoliv ze stranických předáků. Parlament pak měl být volen v rámci jednotlivých stavů, tedy dělníci v dělnickém atd. NOF navrhovala snížení počtu křesel jak v parlamentu, tak v senátu. Parlament se měl skládat z max. 150 členů, senát pak měl být tvořen max. 60 členy, z nichž by třetina byla volena občany, třetinu by tvořili zástupci z řad rektorů vysokých škol, prezidentů obchodních komor apod. A poslední třetina by byla vybírána hlavou

39 <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/cesky-fasismus-do-mnichova/>

státu. Členové vlády měli být odborníky z jednotlivých stavů a z národnostního hlediska se mělo jednat pouze o Čechy a Slováky. Příslušníkům národnostních menšin na území státu mělo být zajištěno respektování občanských práv, ale neměli mít možnost podílet se na výkonu moci. Zákon měl omezovat možnost nákupu a vlastnictví půdy i hospodářských a průmyslových podniků cizinci (Pejčoch, 2011: 44–46). Podle Nakonečného se v prvním programu NOF neobjevuje ani mírný antisemitismus. Navrhovaná opatření vůči národnostním menšinám spadala dle jeho názoru v tomto období spíše do kategorie národovectví a i pozdější antisemitské sklony vysvětluje spíše jako nacionalismus, který spatřoval hrozbu v iredentě národnostních menšin, než v „židovském celosvětovém spiknutí (Nakonečný, 2006: 371). Program NOF dále navrhoval šetření v oblasti dotací pro krachující podniky i banky, zrušeny měly být některé přebytečné instituce, sníženy poslancecké platy, mělo dojít k revizi majetku všech politiků. Prostřednictvím sociální demagogie měla NOF přilákat voliče všech vrstev společnosti. Mimo jiné navrhovala bezplatné vzdělání pro děti z chudších rodin či zrušení všech spotřebních daní, které stejnou mírou zatěžují chudé i bohaté (Pejčoch, 2001: 46 – 47).

Fašisté ve dvacátých letech volali po spojení všech slovanů proti germánství, zároveň však odmítali uznání Sovětského svazu. „Cílem československé zahraniční politiky jsou: Spojené státy slovanské; cestu k tomuto konečnému a velikému cíli ukazuje nám: všeslovanská myšlenka – panslavismus v moderním pojetí.“ (Lebloch, 1927: 52). Tato myšlenka měla zajistit především přístup ke Středozemnímu moři a k Baltu. Aliance Polska, Československa a Jugoslávie měla nahradit Malou dohodu a stát se hrází proti germánství. Sjednocené Slovanstvo se mělo dále opírat o románské státy, především o Itálii (Pejčoch, 2011: 46 – 47).

Začátkem roku 1927 se stal Radola Gajda vůdcem NOF. Ihned po svém zvolení publikoval v Říšské strážce své provolání proti komunismu „..... Bojoval jsem proti komunismu již jako divisionář v Košicích, či ve hlavním štábu československé branné moci. Jsem dnes v čele fašismu. Zním bolševiky stejně dobře, jako oni znají mne – proto boj byl, je a bude bez slitování.“ (Nakonečný, 2006: 68). Jen pár dní nato je v Říšské strážce publikován „Manifest generála Gajdy“, který se stal ideologickým základem českého fašistického hnutí. Současně byl zveřejněn program NOF formou provolání „Co chceme“, opět v Říšské strážce (Nakonečný, 2006: 68 - 69). Ze všech

uvedených dokumentů vyplývá, že Gajdovou prioritou se stal boj proti bolševismu. Otakar Lebloch, ideolog strany v jedné z fašistických brožur píše: „Neotřesená síla komunismu československého dokazuje, že protijed na bolševický jed nemohou dát naše tzv. občanské strany národní, které mají svázané ruce demokracií a parlamentarismem minulosti a přítomnosti. Tuto ochranu může dát jedině fašismus „ (Lebloch, 1927: 40). Podobně vyznívají i hesla na letáku, který zval na veřejnou schůzi NOF: „Komunistická strana musí být rozpuštěna“, „Do boje proti bolševikům a jejich hostitelům“⁴⁰. Za politický cíl dále Gajda stanovil vytvoření korporativního státu, svržení současného politického systému a nahrazení parlamentní demokracie demokracií stavovskou. „Dnešní politický systém neuznáváme, protože zavinil oslabení státní moci. Politické strany zmocnily se vlády nad státem a otevřely cestu korupci, která poskvřila hanbou české jméno....“ (Říšská stráž, 1927). Dalším z témat, které strana předkládala již od svého vzniku, byla korupce, zneužívání veřejných financí, kritika liberalismu i socialismu, kritika současného stavu armády.

Ve dnech 14. a 15. srpna 1927 proběhl v Mladé Boleslavi stranický sjezd NOF, na kterém promluvil Jan Scheinost, jeden z nejvýznamnějších ideologů strany. Ve svém projevu nastínil představu zahraniční politiky, přednesl kritiku Beneše, v projevu zazněly i antisemitské výroky. Celý projev rozvíjel body uvedené v „Manifestu generála Gajdy“ s důrazem především na zahraničněpolitickou orientaci republiky, rétorika však byla o poznání odvážnější. Kritizována byla především Benešova snaha o mezinárodní orientaci na Francii a sblížení s Ruskem. Vysloveny byly sympatie k Mussoliniho koncepci expanzionismu, který měl český národ napodobit pod heslem „Kdyby celý svět zahynul, Čechy musí žít.“ (Pasák, 1999: 85–86). Kritizována byla i vnitřní politika, především pak vytvoření vlády za účasti Němců⁴¹. Fašismus byl nabízen jako jediná alternativa přinášející autoritu a nastolení pořádku. Na sjezdu vystoupil i generál Gajda, který ve svém projevu zdůraznil, že fašismus není budován na demokratických zásadách, NOF je pak protikladem socialismu a liberalismu a snaží se potírat veškeré nešvary, které tyto proudy přinášejí, zejména pak korupci (Klimek, Hofman, 1995: 158). Na sjezdu padlo rozhodnutí, prosazené Gajdou proti vůli direktoria, že se NOF nebude

40 <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/cesky-fasismus-do-mnichova/>

41 V období říjen 1926 – únor 1929 byla sestavena tzv. občanská, panská či československo-německá vláda, které se poprvé účastnili němečtí křesťanští sociálové a agráři, dále pak hlinkovci, živnostníci, národní demokraté a lidovci. V čele této vlády stál A. Švehla.

účastnit místních voleb na podzim 1927. Důvody k tomuto rozhodnutí jsou nejasné. Jako vysvětlení se nabízí fakt, že se Gajda bránil zpolitizování NOF, přesně v intencích programu a snažil se o zachování NOF v podobě nadstranického hnutí. V tomto smyslu se vyjádřil i v projevu předneseném na tomto sjezdu (Nakonečný, 2006: 77). Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, jednalo se o rozhodnutí značně kontroverzní, které vneslo do NOF další vnitřní rozpory a částečně poškodilo i samotnou NOF.

5.1.1 Volební program Národní obce fašistické pro parlamentní volby 1929

V roce 1929 se Gajdova NOF zúčastnila voleb spolu se skupinou J. Stříbrného jako Liga proti vázaným kandidátním listinám. Volbám předcházela druhá fašistická sněm, který se konal v září 1929 v Praze. Na tomto sněmu byla vydána hesla k nadcházejícím volbám pohybující se převážně v základních tezích fašismu: „Čert vezmi demokracii, ale zachraňte národ, dokud je čas!“ Důraz byl kladen na agitaci v morální rovině. Gajda se snažil využít nedůvěry občanů v politickou reprezentaci, poukazoval na zkorumpovanost konkrétních politiků, snažil se vystupovat jako národní hrdina, který se stal obětí perzekuce politických špiček. V době sjezdu probíhaly oslavy milénia sv. Václava, které se fašistům hodily k vyjádření národní jednoty, kterou měl ztělesňovat právě Radola Gajda (Nakonečný, 2006: 97 – 98). Ještě před volbami se konala veřejná schůze Ligy v pražské Lucerně, na které promluvíli Stříbrný, Pergler i Gajda. Gajda směřoval svou kritiku především směrem k armádě a k osobě Beneše (Klimek, Hofman, 1995: 203). Zdůrazněna byla jednota národa, nedotknutelnost rodiny, úcta k zákonům a k náboženství, budování suverénního národního státu. Opomenuta nebyla kritika současného státního zřízení, korupce a v neposlední řadě se dostaly ke slovu i protižidovská a protizednářská hesla (Nakonečný, 2006: 98).

J. Stříbrný se v předvolební agitaci vydal mírně jiným směrem než Gajda. Především se lišil v pojetí fašismu, který nehlásal v té podobě jako NOF, ale snažil se ve svých prohlášeních zůstat na půdě demokracie. Očistu veřejného života od korupce požadoval ve jménu demokracie nikoliv prostřednictvím „tvrdé ruky“. Ostatní body jeho prohlášení se ovšem od prohlášení Gajdy příliš nelišily. Antisemitismus, sociální demagogie, toto byla témata přivádějící voliče klonící se k fašistickým tendencím (Gajanová, 1962: 71). Stříbrného vliv se pak ukázal v Praze, kde dosáhl jistých úspěchů,

zatímco Gajda sklízel úspěchy spíše v oblastech vesnických, kde odčerpával voliče agrární straně. Gajdovi političtí odpůrci neviděli v Gajdovi příliš silného voličského soka, o čemž vypovídá článek zveřejněný dlouho před volbami v časopise Lech. V článku se mimo jiné píše: „Všichni, kdož ve hnutí fašistickém spatřovali mohutnou odezvu národa proti zneužívání moci vládní a politické k účelům osobním a stranickým ti všichni s obavami pohlíželi na události, které v posledních několika měsících se odehrály v lůně Národní obce fašistické. Neboť – co bychom si to zapírali – toto mladé hnutí prodělávalo právě krizi v otázce taktiky. Krizi tak velikou, že od jejího rozuzlení závisela otázka, zdali toto hnutí zůstane i nadále životaschopným a expansivním“ (Lech, 1927). Stejně tak agrárníci vliv NOF na venkově spíše vítali, než by ho spatřovali jako nebezpečný. NOF zde dobře posloužila jako platforma pro voliče, kteří by mohli jinak své hlasy odevzdat komunistům.

Liga proti vázaným kandidátním listinám získala ve volbách tři mandáty poslanecké (Gajda, Stříbrný, Pergler) a jeden mandát senátorský (Trnobranský). Je diskutabilní, zda byl zisk celkem čtyř mandátů volebním úspěchem, v každém případě bylo pro NOF přínosem, že získala možnost ovlivňovat politické dění přímo z poslaneckých lavic.

5.2 Programová prohlášení Národní obce fašistické v období 30. let

Ve 30. letech vstoupila NOF do další fáze svého vývoje. Období postižené hospodářskou krizí bylo charakteristické lidovými nepokoji, bouřemi a stávkami. Vláda, neschopná řešit situaci, přikročila k radikálním řešením v podobě zpřísnění zákonů na ochranu republiky a politické cenzury tisku. Situaci ještě více zhoršil nástup německého nacismu k moci v lednu 1933⁴². Tato situace nahrávala a vytvářela dobré podmínky pro posílení vlivu NOF (Nakonečný, 2006: 102 – 103).

Začátkem 30. let se na veřejných schůzích objevilo nové téma. Tím bylo tvrzení, že množství majetku v průmyslových podnicích, které je ve vlastnictví Němců, neodpovídá podílu k počtu obyvatel. Gajda poukazoval na skutečnost, že Němci údajně

⁴² Nástup Hitlera k moci znamenal aktivizaci německých separatistů v Sudetech, což zpětně vyvolávalo odpor českého obyvatelstva.

vlastní 80 % průmyslových podniků, zatímco Češi pouhých 20 %. To bylo pro Gajdu nepřijatelné a jako heslo, na základě kterého by měla být situace řešena, uváděl „Svůj k svému“, což mělo znamenat, že Češi by měli přednostně nakupovat české výrobky (Pejčoch, 2011: 66).

Počátkem roku následujícího sestavila NOF nový program, který se ovšem v ideologické rovině příliš nelišil od programu z 20. let., v období hospodářské krize se pouze stával více sociálně-revoluční. Stavěl opět především na kritice současného politického systému a proklamacích o krizi demokracie, kterou gajda spatřoval jako nevhodný způsob vládnutí (Fašistické listy, 1932). Program nabízel reformu penzijního a zdravotního systému, reformu státní správy a školství, příslušníci menšin nespokojení s politickým systémem republiky by měli být deportováni do svých zemí (toto se týkalo Němců a Maďarů). Program také hovořil o nutnosti reformy armády, ve které by neměli sloužit příslušníci menšin. Program sliboval přijetí zákona, který by řešil židovskou otázku. Židé měli být mimo jiná další nařízením vyloučeni ze všech veřejných orgánů. V programu se také objevil již zmíněný požadavek na zastavení přílivu cizího kapitálu do republiky (Pejčoch, 2011: 67 – 70).

Hospodářská krize provázená krizí politickou znamenala polarizaci veřejného mínění ve dvou směrech, směrem ke komunismu nebo směrem k fašismu. Fašisté v těchto letech důsledně prosazovali zákaz komunistické strany, se kterou sváděli boj o hlasy krizí nejvíce postiženého proletariátu. Do jisté míry v tomto období těžili z vítězného tažení španělských falangistů⁴³. Méně otevřený postoj pak fašisté zaujímali k nástupu nacismu k moci. Obdivovaný byl nacistický antisemitismus, na straně druhé ovšem převažovaly obavy z německého iredentismu čs. Němců, který se projevoval v Sudetech. Na fašistických schůzích byla znatelná averze vůči hakenkreuzlerům a ozývaly se hlasy, že si čs. fašisté domácí poměry vyřeší sami. Zároveň se stavěli proti veškerým germanizačním pokusům a proti porušování celistvosti čs. území (Pasák, 1999: 110 – 113). Rozporuplnost ve vztahu českých fašistů k nacistům nejlépe vystihují výzvy z roku 1933 uveřejněné v periodiku Fašistický jih a Fašistické listy. „Učme se od hitlerovského Německa!“ (Fašistický jih, 1933). „Bude nutno stát na stráži proti

43 Španělská občanská válka byla otevřeným střetnutím fašismu s komunismem. Republikáni (komunisté) byli podporováni Sovětským svazem, fašistická falanga pak italskou a německou armádou.

Německu a semknout se.“ (Fašistické listy, 1933). V dalších letech klasická nacionalistická hesla začínala být nahrazována hesly tendenčními, hesly o „lumpárnách a nekalostech“, které je potřeba odstranit. Upozorňováno bylo na korupci, na propojení politiků a velkých firem, na zbytečně vysoké výdaje politiků na reprezentaci, na rozkrádání státu. V době hospodářského úpadku měla tato hesla poukazující na ožebračování chudých a bohatnutí bohatých daleko větší potenciál oslovit voliče, než hesla čistě nacionalistická (Nakonečný, 2006: 112 – 113). V Gajdově spise Stavovská demokracie čteme: „Žijeme z haléřů chudáků a proto musíme lidu sloužit“. (Gajda, 1934: 150).

Za pomoci ostrých agitačních hesel a článků přechází NOF počátkem třicátých let do politického útoku. Je potřeba si uvědomit, že v tomto období panovala přísná politická cenzura, a tak bylo mnoho uveřejněných článků v tisku upraveno⁴⁴. Jako reklama posloužilo NOF paradoxně Gajdovo uvěznění na počátku roku 1932, kdy si ve vězení odpykával dvouměsíční trest za tzv. Sázavskou aféru⁴⁵. Ve Fašistických listech je otištěno svolání NOF: „Bratr, Vůdce generál Gajda je ve vězení a jeho rodina zůstala bez existenčních prostředků. Za všechno, co náš národní hrdina vykonal pro osvobození vlasti, dostalo se mu žaláře.....“ (Fašistické listy, 1932). V podobném duchu vyznívá i jiný článek z toho samého roku pod názvem Co bude s Gajdou: „Přijde doba, kdy toho dnes tak poplivaného Gajdu, budete vy, zlodějové národní hrdosti, v první řadě volati do zbraně a také prositi o smilování, ani nečekejte odpuštění za zločinnou vaši činnost vůči mladému československému státu, kterýž za 13 let trvání přivedli jste na pokraj záhuby.“ (Fašistické listy, 1932).

Po židenickém puči se vedení NOF opět ocitlo v krizi. Gajda měl být zbaven rozhodujícího vlivu ve straně, zároveň ovšem nebylo možné zbavit se symbolu protihradní politiky, kterým se Gajda bezesporu stal. Od března 1934 se tak nejvyšším orgánem strany stal ústřední výkonný výbor, jehož rozhodnutí se měl podřizovat i Gajda (Nakonečný, 2006: 143). Židenický puč byl NOF odsouzen, ve volebních letáčích pro obecní volby v roce 1933 se uvádělo, že byl puč akcí provokatérů, kteří chtěli pošpinit český fašismus. „Brněnský puč byl Národní Obcí Fašistickou v první řadě odsouzen. Ale my také víme, že byl našimi nepřáteli a agenty-provokatéry vyvolán a proveden proto,

44 Nevhodná slova či věty byly v tisku zabitena a označena jako „zabaveno“.

45 Gajda byl kvůli svému uvěznění zbaven volebním soudem poslaneckého mandátu.

aby nalezena byla záminka k vyhlazení československého fašismu⁴⁶. Zároveň byly tyto události, především pak jejich důsledky, vhodnou záminkou ke kritice stávajícího politického systému. „Vytýkají nám, že chceme zavést diktaturu. Pánové se mýlí, diktatura politických stran, kterou nastolili oni, řádí u nás již celá léta. Bezohledná censura a šílená persekuce slaví u nás dnes své triumfy“⁴⁷.

Již od konce roku 1934 probíhaly přípravy na nadcházející parlamentní volby. NOF využila každé příležitosti k útokům proti nově vytvořené Národní frontě⁴⁸, což v konečném důsledku přineslo Gajdovi, ale především celé NOF záporné body. Gajda svojí nepřiměřenou kritikou Národní fronty pouze utvrdil ostatní politiky v přesvědčení, že dává přednost svým osobním ambicím před politikou. Vzájemné útoky probíhaly i mezi NOF a Národním Sjednocením⁴⁹, které bylo označováno za „prohradní“ uskupení (Nakonečný, 2006: 137). Tuto situaci výstižně přibližuje Gajdova Moje odpověď pomlouvačům otištěná ve Fašistických listech: „V poslední době je vystaveno naše hnutí i já osobně soustavným útokům a pomlouvám, a to zejména ze strany tzv. Národního sjednocení,v prvé řadě je to tisk pana Stříbrného, který především ve svých vydáních určených pro venkov, vede systematickou záškodnickou kampaň proti mně a NOF“ (Fašistické listy 1935).

5.2.1 Volební program Národní obce fašistické pro parlamentní volby 1935

Jako příprava na nadcházející volební klání se konal v lednu 1935 generální sněm NOF. Na sněmu Gajda oznámil záměr, jít do voleb samostatně, což znamenalo, že se NOF stává politickou stranou se vším všudy, tedy i s prvky, proti kterým po celou dobu své existence vystupovala. Ve stínu židenických událostí, rozhodl se Gajda k opatrnosti a ve svém projevu mimo jiné potvrdil, že se NOF bude ve všech svých

46 <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/cesky-fasismus-do-mnichova/>

47 <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/cesky-fasismus-do-mnichova/>

48 Národní fronta vzniká v roce 1934 jako uskupení radikálně pravicových nacionalistických skupin. Jejím členem byla i NOF, ovšem pouze do okamžiku, kdy se Gajdovi nepodařilo získat v uskupení vedoucí pozici. Po té ztratil o spojení s Národní frontou zájem. Do NF nevstoupila ani Stříbrného Liga, ani národní demokraté.

49 Uskupení vzniklé před volbami 1935 jako spojení Kramářových národních demokratů, Národní ligy a Národní fronty.

krocích opírat o zákony čs. republiky a bude usilovat o získání moci parlamentní cestou. Na sněmu byl také potvrzen požadavek slovenských fašistů na zaručení slovenské autonomie a projednávala se spolupráce s Árijskou frontou⁵⁰ (Nakonečný, 2006: 142 – 143).

Mezi oblíbená volební hesla NOF pro rok 1935 patřila: „Fašisté udělají ve vlasti pořádek“, „Fašisté nic neslibují – než očistu“ (Volební leták NOF, 1935). NOF, i přesto, že se sama stala politickou stranou, dále hojně využívala kritiky politických stran. Neútočila již na stranicí jako takové, ale vybírala si konkrétní neúspěchy té které strany a na ty pak poukazovala s tím, že NOF je formací zcela jinou, že je stranou, která své požadavky dodrží. „Dělníci, živnostníci, obchodníci, rolníci, inteligence, ženy všech stavů, dříve než odložíte toto prohlášení, dobře uvažujte o minulosti Vašeho života a jak bude v budoucnosti. Dobře uvažujte, co Vám politické strany slíbily a jak Vás zradily! Volejte po zúčtování, které provedou jedině kandidáti Československých fašistů“ (Volební leták NOF, 1935). Oblíbeným tématem zůstala korupce a rozkrádání státu. V tomto směru NOF kritizovala vysoké příjmy ministrů, poslanců i státních úředníků a poukazovala na nedodržování zákonů ze strany politiků a na neochotu stávající stav napravit. Podle NOF „Fašistický poslanec nesmí při vykonávání svého úřadu podléhati žádným stranickým neb osobním vlivům a musí se vždy řídit jen hlasem svého svědomí a zájmy státu, národa a svého voličstva....“ (Fašistické listy, 1935). V tomto období nabral na síle antisemitismus, přítomný v NOF od jejího začátku, nyní však nabírající novou dimenzi. Židovské obchody a živnosti byly označovány Davidovou hvězdou, často s nápisem „Pozor Žid“ (Gregorovič, 1995: 79). Fašistické letáky vyzývaly k bojkotu židovských obchodů.

Jak již bylo uvedeno výše, snažil se Gajda oslovit především voliče z vesnických oblastí. Ti pak skutečně tvořili většinu z voličského elektorátu strany. Gajda objížděl v uniformě ruského generála venkov, na místních zábavách hovořil s občany, pořádal zde své přednášky. Snažil se budit dojem pravého opaku vládnoucí garnitury, působil skromně, jako člověk, kterému záleží na skutečné změně. Rolníci, zažívající těžké chvíle v období hospodářské krize, byli úrodnou půdou pro Gajdovu agitaci (Pasák, 1999: 114 – 115). Nejlépe tuto situaci vystihuje V. Cháb: „Sedláci začínají se ohlížet na

50 Árijská fronta měla sdružovat čs. občany jiné než české národnosti prosazující fašistickou ideologii.

to, kolik kdo měl jmění před válkou a kolik má nyní, jak jsou sazení příbuzní a přátelé poslance, zvoleného za jejich volební okres, a po podobných věcech A tu právě přichází fašismus a Rudolf Gajda – a dávají této nespokojenosti první primitivní všeobecnou formulaci: všechny politické strany jsou organizacemi špatných elementů, které se zmocnily vlády nad lidem tyto elementy zbohatly na váš úkor a dopustily, aby se z vás stali žebráci ... je třeba strany rozehnat a vůdcům obrátit kapsy.“ (Cháb, 1931: 14). Toto spatřuje Cháb jako primitivní základ fašistické ideologie, který je lidem blízký právě svou primitivností.

Předvolební boj se v neposlední řadě nesl ve dvou vyhrocených politických liniích v rámci zahraniční politiky státu⁵¹. NOF, ale i další pravicově zaměřené strany usilovaly o změnu československé zahraniční politiky, zvláště napadaly spojení Československa se Sovětským svazem. Nutno ovšem uvést, že toto téma se stalo vlastní především Národnímu sjednocení, zatímco NOF se z důvodu Gajdova přístupu k tomuto hnutí ocitla na vedlejší koleji (Pasák, 1999: 153 – 154). Gajda totiž nevynechal jedinou příležitost k útokům proti Národnímu sjednocení, ať již na veřejných schůzích, či v tisku: „Poslanecká sněmovna konala 7. t.m. slavnostní zasedání na oslavu 85 let páně presidentových. Sjednocení národní demokraté dostavili se v plném počtu, sjednocení ligisté zůstali doma. Jedni čehy, druzí hot, a dohromady tomu říkají národní „sjednocení“.....“ (Fašistické listy, 1935).

Volby proběhly na začátku května 1935. NOF získala šest poslaneckých míst⁵², což byl sice malý, ale nezanedbatelný úspěch. Všichni poslanci za NOF se v prosinci toho samého roku účastnili volby nové hlavy státu, neboť T. G. Masaryk ze zdravotních důvodů abdikoval (Pejčoch, 2011: 110). 18. prosince byl hlavou státu zvolen prezident E. Beneš. Mezi 440 hlasovacími lístky bylo 76 prázdných. Ty odevzdali zástupci Henleinovy SdP a Gajdovy NOF. Ta tímto demonstrovala svůj odpor ke kandidátovi, především nesouhlas s Benešovým vedením zahraniční politiky státu (Pejčoch, 2001: 110).

51 Československo v roce 1934 jako jeden z posledních států uznalo SSSR a zostřená mezinárodní situace vedla čs. vládu ke sbližování se Sovětským svazem.

52 Kromě Gajdy se poslanci stali dr. J. Branžovský, dr. R. Dominik, M. Trnka, Fr. Zvoniček a J. Ivák (slovenský fašista) (Nakonečný, 2006: 144).

5.2.2 Programová prohlášení Národní obce fašistické od konce roku 1935 do konce První republiky

Konec třicátých let probíhal ve znamení boje o republiku. NOF se zde dostává do zvláštního postavení, neboť se jako nacionalistická organizace staví na obranu republiky, ovšem jako organizace fašistická byla spojována s nacismem a antisemitismem. Se stranami nacionalistického tábora nalézá NOF v tomto období souhlasný postoj k italsko-habešské válce⁵³ i k Francovu režimu ve Španělsku (Pasák, 1985: 39 – 40). Později Gajda v tomto směru zmírňuje svoji rétoriku, neboť podpora čistě fašistických režimů se u veřejnosti nesetkávala s pochopením (Klimek, Hofman, 1995: 266). Občanská válka ve Španělsku se stala impulsem k vytváření protifašistické fronty, do které se zapojovaly různé politické skupiny, ale i umělecké a kulturní kruhy.

V roce 1936 uplynulo deset let od založení NOF a v tiskovém orgánu strany, Fašistických listech, vychází provolání NOF s názvem „Bratrství Národní Obce Fašistické a československého lidu“. Za hlavní nepřátele národa jsou zde prohlášeni marxismus, bolševismus, kapitalismus a židozedenářství (Nakonečný, 2006: 146). Programově dochází u NOF k určitému posunu oproti rokům předchozím. Tvrdá kritika poměrů ve státě je doprovázena příklonem k sociální politice, což se projevilo již ve volební kampani pro parlamentní volby 1935. Stupňuje se antisemitismus. Se silící aktivitou henleinovců se NOF zaměřuje především na protiněmeckou agitaci. Hlavním tématem se stává obrana republiky, kdy fašisté prezentovali svoji naprostou odhodlanost bránit republiku za cenu jakýchkoliv ztrát a volali po okamžité modernizaci armády. Poslanci za NOF se nejednou zasazovali o nejrůznější příspěvky na posílení obranyschopnosti státu (Klimek, Hofman, 1995: 267). Gajdova kampaň na obranu republiky pak dosáhla svého vrcholu v roce 1937, kdy Gajda podnikal i mnoho cest po Čechách a Slovensku a vystupoval zde s projevy na nutnou obranu republiky.

Gajdův vliv uprostřed NOF postupně upadal a začala se proti němu vytvářet stranická opozice. Na sjezdu v České Skalici, v lednu 1937, bylo sice odhlasováno, že by se měl Gajda vzdát vedení v NOF, nicméně se mu podařilo celou situaci ustát. Zmíněná opozice se rekrutovala z řad členů NOF tvrdě prosazujících antisemitismus a árijství. Tato skupina členů pod vedením H. Tuskányho nedlouho po sjezdu založila

53 Již v dubnu 1936 na zasedání velké fašistické rady požaduje Gajda, aby byly zrušeny sankce proti Itálii uvalené na ni Společností národů za přepadení Etiopie (Pasák, 1985: 40).

pronacistickou Národní stranu radikální⁵⁴, která se stala Gajdovou opozicí (Nakonečný, 2006: 148 – 149).

Aktivitu NOF vystupňoval anšlus Rakouska na jaře 1938. S ním nabyla na intenzitě i agresivita Sudetoněmecké strany K. Henleina. V obecních volbách, které se konaly v květnu 1938, vystupoval Gajda s heslem: „Proti učiteli tělocviku Konrádu Henleinovi, volte generála ruských legií R. Gajdu!“ (Klimek, Hofman, 1995: 268 – 269).

Za květnové mobilizace napsal Gajda prezidentu Benešovi, že NOF přestává být opoziční stranou a dává se plně prezidentu k dispozici. Gajdovy tehdejší proklamace v podstatě zapadaly do oficiální propagandy, snažící se povzbudit národ k obraně, nicméně do tohoto rámce nezapadala osobnost generála Gajdy. V červenci 1938 vychází v Národním právu Gajdův článek pod titulem: „Bude-li zle, bude muset každý strom, pařez, strouha, kanálová propustka, střílet!“ (Národní právo, 1938).

Posledním pokusem českého fašismu o získání vlivu na politiku byla žádost z poloviny září 1938, směřovaná na kancelář prezidenta republiky, o zplnomocnění generála Gajdy pro jednání s italskou vládou a s K. Henleinem⁵⁵. Gajda dosti naivně přeceňoval rozdíly mezi německým nacionálním socialismem a italským fašismem. Až do poslední chvíle se domníval, že vyjednáváním s Mussolinim může zvrátit nepříznivý stav věcí. V dalších dnech Gajda požadoval, aby mu byla svěřena vláda s tím, že v co nejkratší době zavede pořádek. Ani v jednom požadavku nebylo Gajdovi vyhověno (Pasák, 1999: 207 – 208).

Od 21. září 1938 pak probíhaly v Praze mohutné demonstrace požadující odstoupení vlády a volající po aktivní obraně republiky. Na pražské lidové demonstraci se sešli řečníci ze všech politických táborů – L. Rašín, K. Gottwald, R. Gajda. Prezident Beneš narychlo jmenoval novou vládu v čele s J. Syrovým, která vyhlásila všeobecnou mobilizaci. Toto odhodlání bránit republiku bylo vystřídáno zklamáním z výsledků Mnichovské konference. Syrového vláda dne 30. září 1938 mnichovský diktát přijala.

54 Již v říjnu 1937 došlo ke sloučení Národní strany radikální se Slovanskou obcí fašistickou, která v březnu 1937 vznikla také jako Gajdova opozice.

55 Gajda se snažil spojením s Mussolinim odvrátit Hitlerův úder, nicméně pro Itálii nebylo Československo v její sféře vlivu.

5.3 Národní obec fašistická pohledem programových dokumentů

Charakteristickými rysy všech programových prohlášení NOF byl tedy důraz na vlastenectví a požadavek vytvoření národního státu, odmítání politického systému První republiky a antisemitismus. V mnoha dokumentech zmiňovaná idea stavovského státu nebyla podrobněji rozpracována. Specifickým rysem českého fašismu se stala idea panslavismu, která český fašismus odlišovala jak od fašismu italského, tak od německého nacismu. NOF velmi často a ve velké míře používala populistická hesla a požadavky vyhovující momentální společenské situaci, jak dokládají četné volební letáky.

Z hlediska cílů, které si NOF v programových dokumentech stanovila, je možné za prioritní označit vybudování národního státu, který by vyřešil národnostní problémy První republiky. S tímto úzce souvisí nutná změna zahraniční politiky prosazovaná Benešem. Za další prioritu pak lze označit boj proti bolševismu, marxismu a komunismu.

Program NOF je možné charakterizovat jako neúplný, nenabízející jasnou představu toho, jak by společnost měla vypadat v případě vítězství fašismu. Programové dokumenty se především negativně vymezují proti „stávajícímu“ ať již to byl politický systém jako takový, politické strany či zahraniční politika, v některých dokumentech pak najdeme nabídku toho, co by mělo současné „nešvary“ nahradit, ale téměř v žádném dokumentu nenajdeme způsob jak toho docílit a jak popř. nový zavedený systém udržet. Mnoho návrhů řešení totiž zůstávalo pouze v rovině hesel, ale jejich praktická stránka nebyla nikde rozpracována.

6. Postoj Národní obce fašistické k pravicovým stranám První republiky a programové odlišnosti těchto stran

Vzhledem k pozici na pravé straně politického spektra a vzhledem ke konkrétním shodným bodům v programových prohlášeních byli s činností NOF nejvíce spojováni agráři a národní demokraté. První skupiny reprezentující český fašismus byly personálně propojeny s národní demokracií a ideje prezentované těmito skupinami

nacházely odezvu přinejmenším u části této strany. Jak agrárníci, tak i národní demokraté poskytovali v určitých obdobích NOF finanční podporu, ovšem důvody k tomu byly spíše pragmatické než čistě ideologické. Pozdější vztah NOF, agrárníků a národních demokratů lze charakterizovat spíše jako vztah přinášející spory dovnitř jednotlivých stran.

6.1 Národní obec fašistická a Československá strana národně demokratická

Vztahům národní demokracie a českého fašistického hnutí v jeho počátcích jsem se již věnovala na jiném místě této práce. Zde se tedy pokusím pouze o analýzu společných programových východisek a nejdůležitějších okamžiků vzájemné kooperace. Společnými programovými cíli NOF a národních demokratů bezpochyby byly nacionalismus, antibolševismus, panslavismus a protihradní postoj. Tyto charakteristické znaky lze pokládat za spojovací články obou stran. Je ovšem potřeba konstatovat, že shoda těchto jednotlivých programových bodů není vždy zcela jednoznačná. Jedním z takových bodů je již uvedený nacionalismus. Nacionalismus prosazovaný národní demokracií byl spjat s demokracií, kdy národnostní menšiny ve státě měly mít zaručena stejná občanská práva, jednalo se spíše o jakýsi druh národovectví, zatímco nacionalismus prosazovaný NOF stál na základech fašistické diktatury a změnách politického systému směrem k autoritářství (Tomeš, 2008: 143–145).

Antibolševismus a panslavismus národní demokracie byl spojen především s osobou K. Kramáře, který vystupoval proti navázání vztahů se Sovětským svazem. Z tohoto postoje plynul také Kramářův nesouhlas se zahraniční politikou Beneše. Kramářův negativní postoj vůči Benešovi a dalším představitelům První republiky ovlivnil i spor týkající se podílu na vzniku republiky, kdy Kramář přičítal zásluhu především domácímu odboji a stavěl se tak do opozice proti Hradu. Kramářovi vazby na legionářskou pravici, antisemitismus, kritika Hradu a podpora intervenční politiky v Rusku nacházely pak odezvu v českém fašistickém hnutí (Sládek, 2005: 593).

Jak již bylo v práci uvedeno, sympatizovala národní demokracie – skupina

spojená s Kramářem – s počátky českého fašistického hnutí. Český fašismus byl se svou myšlenkou národního státu vnímán jako pozitivní nacionalismus. Proto také neměla národní demokracie námitky proti účasti členů strany ve fašistickém hnutí, alespoň ne v době, kdy se fašistické hnutí nehodlalo emancipovat v samostatnou politickou stranu (Sládek, 2005: 602).

Změnu ve vzájemných vztazích pak přinesl samotný vznik NOF. Prvním signálem rozkolu bylo vyloučení Roberta Macha z NOF, které bylo samo o sobě dokladem toho, že personální i ideové vazby národní demokracie a NOF jsou narušeny, a to od okamžiku, kdy již nemohla národní demokracie přes NOF posilovat své vlastní pozice. Uvnitř NOF se začalo diskutovat o opuštění nepolitického a nadstranického charakteru, čímž by se NOF stala pro národní demokracii konkurencí. Toto bylo potvrzeno v obecních volbách v roce 1927, kdy fašisté sestavovali vlastní kandidátní listiny a v roce 1928, kdy NOF vyzvala své členy, aby v doplňovacích volbách hlasovali pro agrárníky. Vzájemné vztahy obou subjektů ovlivňovala i situace uvnitř stran, především pak nejednoznačné přijetí spolupráce s NOF ze strany členů národní demokracie. Tendence ke spolupráci se projevovala pouze u části národních demokratů, což stranu v konečném důsledku oslabovalo (Gajanová, 1962: 51). Uvnitř národní demokracie docházelo ke stýkání dvou křídel vedených na straně jedné V. Dykem, na straně druhé pak F. X. Hodačem. Dyk se veřejně klonil k českému fašismu, prosazoval národní stát a potřebu nekompromisního řešení v problematice národnostních menšin žijících v republice. F. X. Hodač byl představitelem pragmatického křídla strany, snažící se v první řadě zastupovat zájmy podnikatelů. Dyk vinil Hodačovo křídlo, že se nedrží deklarovaného programu a že se snaží přivést stranu ke spolupráci s hradním táborem (Čechurová, 1999, 48 – 54). V roce 1929 K. Kramář zrekapituloval na sjezdu národní demokracie dosavadní vztahy s fašisty. Spolupráci obhajoval hlásáním národní idey a společným bojem proti komunismu. Rozchod s NOF byl podle něj taktickým krokem, nikoliv krokem z důvodu ideologických rozporů (Sládek, 2005: 603). Kramářovo tvrzení potvrzovaly jeho další kroky, především pak snaha o obnovení protibenešovské kampaně, která se však nesetkala s úspěchem. Na přelomu 20. a 30. let vygradoval rozpor mezi jednotlivými křídly uvnitř národní demokracie. V roce 1930 křídlo reprezentované Hodačem odmítlo spolupráci s NOF a spojování strany s českým fašismem jako takovým. Část strany s touto politikou nesouhlasila a z národní demokracie vystoupila. Výsledkem bylo založení nového uskupení – Radikální Národní

demokracie, která v roce 1932 vystoupila s vlastním programem, kterým byl především návrat k protihradní politice, omezení vlivu průmyslu a bank ve straně a vystoupila s kritikou účasti národní demokracie v česko-německé vládě a požadavkem na odchod národní demokracie do opozice, kde by se mohla stát základem pro nacionální a radikální proudy. Tato skupina však se svými požadavky vůči národní demokracii nebyla úspěšná (Sládek, 2005: 605 – 609). V polovině třicátých let, kdy strana prošla určitým ideovým přerodem, nastoupila opět cestu kooperace s krajně pravicovými politickými skupinami J. Stříbrného a F. Mareše, což vyústilo až ke vzniku nového politického uskupení Národního sjednocení (Čechurová, 1999: 51). Je paradoxem, že to byl právě F. X. Hodač, kdo přivedl národní demokracii do společnosti krajně pravicových stran. V momentě odchodu národní demokracie z koalice a v prostředí narůstajícího náporu nacionalistických nálad ve společnosti, se příklon strany k antidemokratismu a antisemitismu jeví jako čistě pragmatický krok vedení národní demokracie (Sládek, 2005: 608).

Nejlépe shrnuje vztahy národní demokracie a českého fašismus Čechurová, která konstatuje, že mnoho členů národní demokracie se otevřeně hlásilo k fašismu a svým jménem a společenskou autoritou zaštiťovali neznámé fašisty. Přes fašisty pak mohla národní demokracie prezentovat ty své názory, které jako strana koaliční prezentovat nemohla. K proměně vztahů pak došlo ve třicátých letech, kdy se NOF stala pro národní demokracii stranou konkurenční (Čechurová, 1999: 82).

6.2 Národní obec fašistická a Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu

Vedle národní demokracie byla s českým fašismem spojována i strana agrární. V této souvislosti poznamenává Gajanová, že NOF nebyla nikdy samostatným hnutím ani politickou stranou. Vždy po jejím boku stál další politický subjekt, nejdříve národní demokracie, později strana agrární (Gajanová, 1962: 5).

Mezi stranou agrární a NOF nenalezneme tolik ideových shod, jako v případě vztahu NOF a národní demokracie. V případě agrárníků se jednalo spíše o předvolební taktické dohody, z kterých obě strany těžily. Někteří autoři pak zmiňují finanční

závislost NOF na agrární straně.

O závislosti NOF na straně agrární pojednává Pasák, který konstatuje, že NOF byla na agrární straně na přelomu 20. a 30. let závislá a tato závislost se měla udržet po celou dobu její existence, a to i přesto, že se NOF v určitých etapách pokoušela o samostatnou politiku. Mezi NOF i stranou agrární docházelo také ke konfliktům, což bylo zapříčiněno především skutečností, že se NOF snažila o oslovení venkovských voličů, především před parlamentními volbami v roce 1929 a 1935. V určitých oblastech např. v jižních Čechách mohla být agrární stranou považována za konkurenci (Pasák, 1965: 104). K této problematice naopak Gajanová uvádí, že NOF nebyla pro stranu agrární vážným konkurentem, naopak sloužila jako platforma pro voliče, kteří by zejména v době hospodářské krize, mohli dát svůj hlas komunistům (Gajanová, 1962: 71). Je otázkou, do jaké míry se skutečně jednalo o spolupráci. Agrární strana měla v roce 1935 podpořit volební kampaň NOF, se kterou sympatizovala především mládež agrární strany, Šedé legie⁵⁶, ale i Selská jízda⁵⁷ (Krejča, 2004: 24). Praktická politika NOF však v některých venkovských oblastech spolupráci nepřipomínala. Naopak zde NOF vystupovala s kritikou nedostatků agrární politiky a odmítala být s agrární stranou spojována.

Programová prohlášení agrárníků se v průběhu let příliš nelišily. Program byl agrární, republikánský, demokratický, zmíněny byly i principy národní. V rámci zahraniční politiky se program nelišil od oficiální zahraničně politické linie. Program odmítal liberalismus i socialismus. Na konci dvacátých let byl program rozšířen o požadavky v souvislosti s hospodářskou krizí. V rezoluci agrární strany z počátku třicátých let je přikládán velký význam demokracii a potřebě ochránit demokratické zřízení zprava i zleva. Švehla odmítal populistickou rétoriku, která na všechny problémy předkládala rychlá a jednoduchá řešení a varoval před diktaturou (Broklová, 2008: 30 – 32).

Jak dokládá stručný výčet programových priorit agrárníků a jak již bylo uvedeno, vztah mezi NOF a agrárníky se nepohyboval v rovině ideologické. Pokud tedy

56 Jednalo se o bojovou složku Madého Národní Sjednocení (organizace mládeže pod NS).

57 Selská jízda vznikla původně jako nestraničká organizace, ale agrárníci ji postupně zcela ovládli. Jednalo se o sportovní a chovatelskou organizaci pořádající mimo jiné různé soutěže (zejména jezdecké) a slavnosti.

máme charakterizovat vztah obou stran, je možné konstatovat, že se nejednalo o vztah dvou rovnocenných subjektů, neboť strana agrární byla zcela relevantní stranou české politické scény, podílela se na vládních koalicích, byla členem tzv. Pětky, zatímco NOF po celou dobu své existence nevystupovala jako jednotný subjekt a neustále se potýkala s organizačními i finančními problémy. Z hlediska vzájemného odčerpávání voličské podpory lze konstatovat, že se oba dva politické subjekty střetávaly pouze v některých specifických volebních obvodech. Pro agrární stranu, stejně jako pro národní demokraty, mohla být NOF subjektem, který mohl otevřeně kritizovat hradní politiku i celý prvorepublikový systém, tedy prezentovat pozice, které agrární strana prezentovat nemohla, alespoň ne tak kriticky a otevřeně jako to mohla činit NOF.

Otevřeně se k českému fašismu přihlásila pouze skupina agrárníků kolem bývalého ministra zemědělství K. Práška. Skupina kolem Karla Práška opustila řady agrární strany a poté co navázala kontakty s představiteli fašistického hnutí Svozilem a Zástěrou, založili v roce 1925 Československou stranu agrární a konzervativní, která kritizovala hradní politiku a propagovala nacionalismus a konservatismus. Poté co strana v parlamentních volbách neuspěla, přešla většina jejích členů do NOF (Harna, 2005: 580).

6.3. Národní obec fašistická a další pravicové subjekty

Součástí politického spektra první republiky byly i další pravicové subjekty, které s NOF spojoval antisemitismus, ale na rozdíl od NOF se tyto subjekty neprezentovaly jako protiněmecké, ale naopak zdůrazňovaly orientaci na německý nacismus. Lišily se tedy od českého fašistického hnutí tím, že popíraly jeden z jeho základních charakteristických rysů, a to vyhraněný protiněmecký postoj.

Mezi tyto subjekty patří Vlajka, která se ještě před rokem 1933 vymezovala protiněmecky, po nástupu Hitlera k moci však antiněmeckou orientaci opustila a začala se klonit k nacismu. Před rokem 1933 byla programově velmi blízko NOF – antikomunismus, nacionalismus, korporativní stát, protiněmecký postoj (Pejčoch, 2011: 128). Podobný postoj jako Vlajka dále zastávaly např. Slovanská obec fašistická nebo Národní strana radikální, které mimo jiné požadovaly i přehodnocení vztahů vůči SdP.

Vztah NOF k těmto subjektům se proměňoval a byl často ovlivňován i personálními vazbami. Tendence NOF ke spolupráci se subjekty hlásícími se k nacistickému Německu, sílily především na konci 30. let. Jednalo se o přání jednotlivých členů NOF nebo některé z jejích úzkých skupin podporovaných bývalými členy NOF. Plně se pak tyto tendence projeví v průběhu druhé republiky. Jedním z takových projektů byl vznik Slovanské obce fašistické, která vznikla za podpory bývalých členů NOF Tuskányho a Kučery. Slovanská obec fašistická byla krátce podporována i členy NOF z moravského venkova. Později se Slovanská obec fašistická sloučila s Národní stranou radikální (Pavlíček, 2005: 643).

Dalším, z hlediska vztahu k NOF nejdůležitějším subjektem této části politického spektra byla Árijská fronta, neboť její vznik v polovině třicátých let iniciovala sama NOF ve snaze posílit svoji pozici na Slovensku a mezi obyvateli republiky hlásícími se k německé či maďarské národnosti. Spojovacím článkem sdružení fašistů různých národností měl být antisemitismus. Sám Gajda se v této době stavěl k nacismu poměrně kladně. Tento vstřícný vztah byl zčásti dán pragmatickými důvody, neboť Gajda počítal s tím, že do řad Árijské fronty získá německé nacisty, což jak věřil, mohlo přinést NOF finanční prostředky. Jedno z oficiálních zdůvodnění vzniku tohoto uskupení otiskly Fašistické listy: „Dokud mezinárodní kapitalismus bude vydíratí a vysávatí malého československého člověka stejně, jako německé a maďarské, pracující občany našeho státu, dokud židozedenářství a marxismus bude mravně, kulturně a hospodářsky největším nepřítelem všech příslušníků naší republiky bez rozdílu národnosti, dotud najde a najíti musí je v jedné frontě na obranu proti těmto nepřítelům“ (Fašistické listy, 1935). Projekt Árijské fronty však nezískal širší podporu a v parlamentních volbách v roce 1935 pak předznamenal návrat NOF k protiněmeckému nacionalismu (Holzer, 1998: 288).

Daleko více než aktivity NOF mezi skupinami hlásícími se k nacistickému Německu, ovlivnily pozici i vnitřní strukturu NOF pokusy o sjednocení pravé části politického spektra, které vedly ke vzniku Ligy proti vázaným kandidátním listinám, Národní fronty a Národního sjednocení.

6.4 Národní obec fašistická a pokusy o sjednocení českého fašistického hnutí

Projekt Ligy proti vázaným kandidátním listinám z roku 1929 po celou dobu jeho existence provázely spory vyplývající z ambicí obou hlavních představitelů Gajdy i Stříbrného.

Samotný program Ligy se velmi podobal programovým prohlášením NOF a nesl se v duchu podobných hesel – parlamentarismus proti vládě autorit apod. V programu strany se objevil i přímo požadavek na změnu volebního řádu a prosazení plebiscitu. Zatímco však Gajda volal po změnách politického systému i po změnách ve společnosti prostřednictvím „tvrdé ruky“, Stříbrný setrval na pozici prosazení nutných změn uvedených v programu za použití demokratických prostředků (Gajanová, 1962: 71).

Po volbách se konflikty v Lize stále více prohlubovaly, až vygradovaly v obvinění Gajdy ze strany Stříbrného z úsilí o ovládnutí nebo rozbití Ligy. V této souvislosti Stříbrný podporoval přeměnu Ligy na Národní ligu, která by byla subjektem bez Gajdy. Stříbrný ovšem stejně jako Gajda usiloval buď o zachování nezávislosti vlastní strany, nebo o ovládnutí stran partnerů. Tento přístup se projevil i v případě dalších projektů – Národní fronty i Národního sjednocení (Klimek, Hofman, 1995: 211). Tyto neustále spory uvnitř Ligy se podle Klimka a Hofmana promítly i do politického stylu Stříbrného, který, zřejmě z pragmatických důvodů, přijal za svoji myšlenku antisemitismu (Klimek, Hofman, 1995: 217).

Dalším pokusem o sjednocení stran na pravé části politického spektra byl vznik Národní fronty v dubnu 1934⁵⁸. Všem zúčastněným subjektům byla v rámci NF ponechána značná míra autonomie. V červenci 1934 se měla NF stát jednou politickou stranou, nicméně k tomu nedošlo, a to z podobných důvodů jako v případě Ligy proti vázaným kandidátním listinám. Mezi Gajdou, který zastával funkci místopředsedy a snažil se o rozšíření svého vlivu, a profesorem F. Marešem, který se stal za podpory národní demokracie předsedou NF, panovaly velmi napjaté vztahy. Proti sloučení se postavily i některé další skupiny, které se prezentovaly „jako skupiny slušných

58 Národní frontu tvořilo celkem 10 organizací – Národní obec fašistická, Radikální národní demokracie, Národní strana živnostnictva a obchodnictva v ČSR, Národní tábor, Sdružení katolických zemědělců, Selský svaz, Sdružení majitelů domů, Svaz zemědělců a dělníků, Konzervativní strana a družina dobrovolců zahraničního vojska (Gregorovič, 1999: 66).

nacionalistů“ a odmítaly působit v jedné straně s Gajdou (Klimek, Hofman, 1995: 261). Nejlépe vztahy uvnitř NF, především pak vztahy Gajda – Mareš popisuje Gregorovič: „Konzervativní profesor solidního středočeského ražení si těžko rozuměl s dobrodružným exgenerálem a řadoví občané, které do řad Národní fronty často přiváděl pouhý strach z vlády levice a obavy o svůj často velice skromný majetek, zase nemohli najít společný jazyk s hysteriky a kravalisty v černých košilích, příležitostně vytloukajícími židovské obchody, s pobudy z pouličních rvaček a s nedovzdělanými mesiáši, bez přestání omílajícími fráze o očistném plameni národní revoluce.“ (Gregorovič, 1999: 66 – 67). Nakonec v srpnu 1934 NOF z NF vystoupila. Ne všichni členové však s vystoupením z NF souhlasili a vytvořili v NOF skupinu, která následně požadovala úplné splynutí s NF. Tato skupina však nebyla Gajdovým vedením vyslyšena, opustila tedy řady NOF a zakotvila v NF. Podle Pasáka znamenal odchod NOF z NF její oslabení (myšlena NOF) a ztrátu možnosti zásadněji ovlivňovat čs. politiku (Pasák, 1999: 143).

Posledním pokusem o sjednocení fašistického hnutí bylo vytvoření Národního sjednocení, které iniciovala národní demokracie. V roce 1934 začaly probíhat jednání o vytvoření jednotného politického celku mezi národně demokratickou stranou, Národní ligou a Národní frontou. Nově vzniklé Národní sjednocení se prezentovalo heslem „Nic než národ“ a v programových prohlášeních se hlásilo k boji proti nejednotnosti národa, k boji proti režimu stran i proti Hradu (Sládek, 2005: 609). Programově se tedy Národní sjednocení příliš nelišilo od programu NOF, nicméně se vzhledem k vývoji obou uskupení jednalo o vzájemně konkurenční subjekty.

NOF tedy vystupovala jako součást dvou vytvořených subjektů – Ligy proti vázaným kandidátním listinám a Národní fronty, zatímco účast v Národním sjednocení odmítla. Z hlediska přínosu členství v uvedených subjektech pro NOF lze konstatovat, že účast v Lize lze pokládat za přínosnou, neboť přinesla straně jeden poslanecký mandát, otázkou ovšem zůstává, jak by si NOF ve volbách vedla, pokud by kandidovala jako samostatný subjekt. Účast v Národní frontě znamenal pro NOF spíše oslabení a to především z hlediska organizačního, neboť někteří členové NOF přešli do NF, což pro NOF znamenalo oslabení členské základny. Je otázkou jaký vliv na NOF mělo odmítnutí účasti na projektu Národního sjednocení. Z volebních výsledků vyplývá, že pokud by NOF kandidovala v rámci Národního sjednocení, pravděpodobně by dosáhla

lepšího výsledku. Toto tvrzení ovšem vyplývá pouze z prostého součtu získaných hlasů ve volbách⁵⁹. Je diskutabilní, do jaké míry by se změnila celková voličská podpora Národního sjednocení, pokud by se na něm účastnila i NOF.

Tabulka č. 5: Přehled volebních výsledků vybraných stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé

Název politické strany	1929 Počet hlasů	1935 Počet hlasů
Republikánská strana československého venkova	1 105 498	1 176 498
Československá sociální demokracie	963 462	1 032 773
Československá strana (národně) socialistická	767 328	755 872
Československá národní demokracie	359 547	458 351
Liga proti vázaným kandidátním listinám	51 617	-
Národní obec fašistická	-	167 433
Národní sjednocení	-	456 353
Sudetoněmecká strana	-	1 249 534
Komunistická strana Československa	753 220	849 495

Zdroj: (Harna, 2005: 550; upraveno)

7. Mimoparlamentní aktivity Národní obce fašistické

NOF provázela po celou dobu její existence řada mimoparlamentních aktivit a činností, často na hranici či dokonce za hranicí zákona. Tyto aktivity měly společného jmenovatele, kterým byla nejednoznačná odezva v samotné straně, která byla za iniciátora těchto akcí pokládána. Některé akce ovšem byly pouhým individuálním dílem některých členů či příznivců strany, učiněné bez vědomí vedení NOF. Toto se však jen velmi těžko dařilo prokázat.

K první závažnější akci mělo dojít krátce po založení v roce 1926, kdy se v souvislosti s VIII. všesokolským sletem očekávalo otevřené vystoupení českých fašistů. Policie zachytila nepodložené zprávy, že bude vyhlášena fašistická diktatura podpořena částí armády. Podobné zprávy zachytilo i policejní ředitelství v Brně, kdy mělo být za

⁵⁹ Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický 1936, s. 269-270.

podpory slovenské Rodobrany zavedeno stanné právo, uzavřeny státní hranice a sekretariáty politických stran obsazeny ozbrojenými fašisty. V čele fašistického kabinetu měl stát C. Svozil, ministrem národní obrany se měl stát R. Gajda, na vládě se mimo jiných měli podílet A. Hlinka a Š. Osuský (Pavlíček, 2005: 632). Zachycené zprávy si však často protirečily, podle Pejčocha je možné, že vznikly jako reakce na další zprávu, a sice že se chystá levicový převrat vedený komunisty (Pejčoch, 2011: 43). Tyto informace nebyly jednoznačně komentovány ani ve fašistickém tisku a je skutečně otázkou, do jaké míry by byl plán v době formování se NOF reálný. Vzhledem ke skutečnosti, že se NOF v tomto období teprve formovala a vzhledem k neprokazatelnosti zpráv o chystaném převratu, nelze hovořit o vlivu těchto událostí na voličskou či členskou základnu NOF, která byla v této době ještě hnutím. Nicméně utvrdily tyto události Hrad v obavách ze silícího českého fašismu. Obavy pramenily i ze zpráv o sympatiích některých klíčových generálů armády k fašistickému hnutí. R. Gajda byl pokládán za člena českého fašistického hnutí i přesto, že se jeho ani tajné členství nepodařilo potvrdit. Hrad proti Gajdovy rozpoutal organizované tažení, Gajda byl obviněn ze špionáže, z předávání citlivých informací Sovětskému svazu. Toto tažení proti Gajdovy vyvrcholilo jeho superarbitrací (Nakonečný, 2006: 57).

Již od počátku vrhaly na stranu špatné světlo násilnosti, kterých se příslušníci českých fašistů na veřejnosti dopouštěli. Jednou z takových akcí byl útok proti účastníkům přednášky Dr. Boučka⁶⁰ v Berouně v květnu 1927. Fašisté se snažili přednášku na téma Demokracie, nebo fašismus narušit výkřiky, střelbou z revolverů, až nakonec vyprovokovali fyzický střet s účastníky, při kterém byl zraněn i Dr. Bouček. Zakročit musela policie, která většinu útočníků pozatýkala. Dalším podobným vystoupením českých fašistů bylo shromáždění pravice před prezidentskými volbami, také v květnu 1927. Shromáždění se konalo na Senovážném náměstí, odkud pokračoval pochod městem, narušován levicovými odpůrci, až k památníku Františka Palackého. Někteří z fašistů pak pokračovali až k bytu generála Syrového⁶¹ a kameny zaútočili na okna jeho bytu (Pejčoch, 2011: 56 – 57).

Další událostí s nejednoznačným přijetím byla tzv. Sázavská aféra. Cílem této

60 Dr. Bouček byl fašistům trnem v oku, neboť vystupoval jako svědek v Gajdově špionážní aféře.

61 Generál Syrový vystupoval v Gajdově špionážní aféře a fašisty byl považován za hlavního viníka konce Gajdovy vojenské kariéry.

akce mělo být získání materiálů týkajících se Gajdova kárného řízení. Tyto dokumenty měly obsahovat důkazy o prezidentově nezákonném vměšování do vyšetřování již zmíněné špionážní kauzy. Tyto dokumenty měl mít ve svém bytě ministerský rada J. Vorel. V srpnu 1927 pak sedm ozbrojených příslušníků Omladiny vzniklo do bytu ministerského rady Vorla a požadovalo vydání příslušných dokumentů (Pejčoch, 2011: 58 – 59). Podle Vodáka překvapila tzv. Sázavská aféra většinu členstva NOF, Gajda však s přípravou i provedením akce souhlasil (Vodák, 1933: 48). Oproti tomuto tvrzení uvádí Pejčoch, že v případě Gajdy nebylo jisté, zda o svévolné akci spolustraníků vůbec věděl (Pejčoch, 2011: 59). Tato protichůdná tvrzení jen dokládají, jak složité bylo oddělit individuální akce některých členů, od politiky NOF jako celku. Nutno zdůraznit, že hradní politika uvítala každou možnost, kdy mohla osobu generála Gajdy spojit s protizákonnými akcemi. Stejně tak tomu bylo i v tomto případě. Přesto, že se nepodařilo prokázat přímou spojitost R. Gajdy s tzv. Sázavskou aférou, byl potrestán dvěma měsíci vězení a zbaven všech vojenských hodností. Účastníci přepadení pak byli odsouzeni ke třem až čtyřem měsícům vězení, což s přihlédnutím k činu, který spáchali, nebyl trest nikterak vysoký (Pejčoch, 2011: 59 – 60). Sázavská aféra se promítla i do fungování NOF, kdy byla zastavena činnost Omladiny NOF, neboť právě členové této mládežnické organizace se měli na přepadení podílet (Pavlíček, 2005: 635).

Koncem roku 1934 došlo k další akci spojené s českými fašisty, která rozvířila veřejnost. Jednalo se o tzv. insigniádu⁶². Rektor Karlovy univerzity prof. K. Domin se pokusil soudní cestou docílit naplnění zákona „lex Mareš“ z roku 1920. Navrácení majetku Karlovy univerzity německou pražskou univerzitou však bylo německým rektorem opět odmítnuto. Odpovědí byl útok vysokoškolských studentů na budovu Karolina, kde sídlil rektorát německé pražské univerzity. Při střetnutí mezi českými a německými studenty musela zasahovat policie. Nepokoje se pak přenesly do ulic, kde docházelo k dalším potyčkám. Insignie byly nakonec německou univerzitou vydány a před právníkou fakultou se uskutečnila slavná manifestace. Na tyto události negativně reagovalo mnoho představitelů českého kulturního života s tím, že insigniáda je projektem českých fašistů, který může ohrozit vztahy s Německem. Proti insigniádě

62 V roce 1920 byl přijat zákon „lex Mareš“, který říkal, že pražské Karlově univerzitě mají být německou pražskou univerzitou vráceny, kromě jiného, také univerzitní insignie (zlatý rektorský řetěz a děkanská žezla). Německá univerzita realizaci tohoto zákona odmítla a české úřady 14 let nepodnikaly žádné kroky k jeho naplnění. Až prof. Karel Dimun, který se stal rektorem univerzity v roce 1933 se o naplnění zákona začal zasazovat (Nakonečný, 2006: 139).

vystoupili i komunisté, sociální demokraté a národní socialisté (Nakonečný, 2006: 139 – 141). Insigniáda je většinou historiků vykládána jako akce studentů, kteří se nechali svést fašisty. Nakonečný pak předkládá další možný úhel pohledu, kdy upozorňuje na naprostou lhostejnost levicových intelektuálů k národním zájmům republiky (Nakonečný, 2006: 141).

7.1 Židenický puč

Oficiálního odmítnutí od představitelů NOF se dočkala i nejvýznamnější akce NOF – Židenický puč. Puč proběhl pod vedením L.Kobsinka, nadporučíka ve výslužbě, v noci z 21. na 22. ledna 1933. 70 příslušníků NOF přepadlo Svatoplukovy kasárny v Brně – Židenicích s úmyslem vyvolat politický převrat. Puč byl rychle paralyzován zásahem samotných vojáků v kasárnách a přivolanou četnickou posilou. Samotná akce netrvala déle než pár hodin, ale získala značný ohlas. Při vyšetřování a po zatčení většiny účastníků byl odhalen fakt, že útok vedl bývalý důstojník československé armády, a že podezřelí z přípravy převratu či z jeho přímé účasti jsou i další profesionální vojáci ať již ve výslužbě či v aktivní službě (Pavlíček, 2005: 639). Ihned po puči následovalo zatýkání, které se nevyhnulo značnému počtu moravských fašistů. Hlavní aktér, Ladislav Kobsinek, spolu s Duchoslavem Geidlem utekli do Jugoslávie, odkud byli později vydáni zpět do republiky. Policie zasahovala i proti funkcionářům NOF, probíhaly domovní prohlídky, zabavovány byly tiskoviny i zbraně. Do centra pozornosti se dostal i R. Gajda. Pro přímou účast na puči bylo před soud postaveno 47 lidí, kromě nich stanuli před soudem i další údajní organizátoři převratu, v první řadě R. Gajda. L. Kobsinek byl odsouzen k nejvyššímu trestu vynesenu v tomto případě, a to k šesti letům vězení. R. Gajdu soud osvobodil, neboť proti němu nebyl dostatek důkazů. Celá záležitost ovšem byla značně zpolitizovaná a výše rozsudků se zdála zejména levicově orientovaným stranám, politikům a novinářům, příliš nízká. Na základě odvolání k Nejvyššímu soudu byly vyneseny rozsudky nové, přísnější. L. Kobsinek byl odsouzen k dvanácti letům vězení, tresty byly zvýšeny i dalším účastníkům puče. Nově byl uznán vinným i R. Gajda a odsouzen k šesti měsícům vězení (Pejčoch, 2011: 100 – 103). O tom, jak silný byl tlak socialistických stran na revizi procesu, dokládá přestoupení přisedícího soudu R. Dominika ze sociální demokracie do Národní obce

fašistické⁶³ (Pavlíček, 2005: 639 – 640).

Vedení NOF účast na puči od samého začátku odmítalo a většina z vedoucích činitelů strany zastávala názor, že se jednalo o provokaci s cílem poškodit hnutí (Nakonečný, 2006: 121). Situace uvnitř NOF byla bezprostředně po puči nepřehledná a vedení počítalo i s tím, že strana bude zakázána. Toto se však nenaplnilo a v konečném důsledku neznamenal Židenický puč pro NOF takový otřes a oslabení pozic, jak se zpočátku očekávalo (Klimek, Hofman, 1995: 249).

Otázkou je, do jaké míry byl skutečně do celé akce zainteresován sám R. Gajda, a nakolik se jednalo o akci pouze několika členů a příznivců hnutí. Většina historiků se kloní k názoru, že se jednalo o akci generála Gajdy a NOF, v mírnější podobě pak zastávají názor, že Gajda byl za židenický puč přinejmenším spoluodpovědný a musel o něm být informován. Podle Vodáka nesl Gajda spoluvinu za přepadení, neboť nevyloučil Kobsinka z NOF již v době, kdy se objevily první informace spojující jeho osobu s přípravou převratu (Vodák, 1933: 48). Podle Nakonečného existuje oprávněné podezření, že byla celá Židenická akce naplánována záměrně tak, aby vyvstal důvod pro případné zrušení, popřípadě oslabení NOF, přičemž největší zájem na tomto scénáři mohl mít Hrad. Další možností je pak individuální čin L. Kobsinka (Nakonečný, 2006: 133 – 134). Stejněho názoru je i Pejčoch, podle kterého dle dostupných dokumentů skutečně nešlo o akci s cílem svrhnout stávající politický systém. Stejně tak účast Gajdy jako i NOF považuje za neprokázanou (Pejčoch, 2011: 103 – 104). Ať již se jednalo o akci NOF či o záměr NOF oslabit, lze konstatovat, že Židenický puč pozici NOF směrem ven nikterak neublížil, což dokládají i výsledky nadcházejících parlamentních voleb v roce 1935.

8. Závěr

V meziválečném období nacházely fašistické ideje odezvu v mnoha evropských zemích, výjimkou v tomto směru nebyla ani Československá republika. V diplomové práci jsem se zabývala vývojem českého fašistického hnutí v období první Československé republiky, přičemž stěžejní kapitoly práce byly věnovány hlavnímu

63 Po parlamentních volbách 1935 se stal R. Dominik poslancem za NOF.

reprezentantu českého fašismu, Národní obci fašistické, její roli a postavení v politickém systému a programovým východiskům tohoto hnutí.

V úvodu práce jsem si položila základní výzkumnou otázku: Do jaké míry se NOF programově vyhranila vůči ostatním politickým stranám a jaký to mělo dopad na její postavení v politickém systému? A několik otázek dílčích, které pomohou k porozumění a pochopení základní otázky v širším kontextu. Z jakého důvodu zůstalo v období První republiky české fašistické hnutí na okraji politického spektra? Proč NOF, jako hlavní reprezentant českého fašistického hnutí, nezískala širší podporu české společnosti?

České fašistické hnutí bylo již od počátku provázeno nejednotností a neshodami mezi vůdčími osobnostmi. Konfliktů nebyla ušetřena ani NOF, která byla zmítána vnitřními konflikty osobního rázu a odchody jednotlivých činitelů i celých frakcí do konkurenčních pravicových uskupení. Podstatnou roli hrál v tomto ohledu generál Radola Gajda, který i přes své proklamované vůdcovství české fašistické hnutí spíše rozděloval. Byl to člověk neschopný kompromisu, navíc bez politických zkušeností, jeho rozhodnutí často stranu více poškozovala, než sjednocovala. Jedním z takových rozhodnutí bylo odmítnutí samostatné volební kandidatury NOF, které Gajda prosadil krátce po vzniku hnutí na sjezdu v roce 1927. Toto rozhodnutí se stalo jedním z určujících momentů dalšího vývoje NOF a dalo za pravdu tvrzení o Gajdově politické nezkušenosti, neboť získání míst i na komunální úrovni je pro politické strany přínosem a počet zastupitelů může hrát značnou roli i ve vyšších patrech politiky. Tento fakt ovšem Gajda nevezal na vědomí. Stalo se tak, že NOF poprvé samostatně kandidovala až v roce 1935, tedy v posledních parlamentních volbách První republiky, kde se již nemohla prezentovat jako nová politická síla. Navíc byla již v této době zatížena událostmi let minulých.

Kromě personálních problémů se NOF potýkala po celou dobu své existence i s problémy finančními. Samotný provoz politického hnutí, později strany, byl finančně dosti náročný. K tomu je potřeba přičíst pověstný Gajdův život na vysoké noze a v neposlední řadě náklady na četné soudní výlohy. Ve snaze o finanční zajištění přijímal Gajda dotace jak od národních demokratů, tak od agrárníků, což NOF do jisté míry zmenšovalo prostor pro politickou strategii.

Předchozí řádky jsou v podstatě odpovědí na mé dílčí otázky, proč NOF nezískala podporu širší veřejnosti a zůstala na okraji politického spektra. Neustálé spory v rámci NOF vedly k tříštění sil českého fašistického hnutí a k celkové neschopnosti významně ovlivnit československou politickou scénu. Popularitě mezi širokými vrstvami nepřidaly ani násilnosti, kterých se fašisté často dopouštěli, včetně pokusu o převrat. Podstatnou úlohu sehrála i diskreditace českého fašismu skrze fašismus německý, obzvláště pak v době po převzetí moci fašisty v Německu. Pokud k výše zmíněnému připočtu ještě finanční problémy strany, které NOF nutily získávat finanční prostředky za určité služby, je patrné, že by takovéto hnutí mělo jen skutečně malou šanci významněji se uchytit či získat zásadní vliv na politické dění.

Nemalou roli v případě českého fašistického hnutí sehrály ostatní politické strany První republiky, především pak národní demokracie a strana agrární, které NOF do jisté míry ovlivňovaly a spoluutvářely její programová východiska. V této souvislosti je možné zmínit především Gajdovo rozhodnutí z roku 1927, nekandidovat samostatně ve volbách, které bylo dáno i vzájemným vztahem NOF a národní demokracie.

Jak se tedy NOF programově vyhranila vůči ostatním pravicovým subjektům? Programově si byla NOF velmi blízko s národní demokracií. Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o dvě pravicová a nacionalistická uskupení, nenajdeme v hrubých obrysech programů obou stran příliš odlišností. Tím, co obě strany ideologicky odlišovalo, byl především způsob, jakým svá témata prezentovaly a způsob, jakým chtěly svůj program naplnit. NOF požadovala nápravu poměrů v republice pomocí vlády „tvrdé ruky“, požadovala svržení stávajícího politického uspořádání a nastolení autoritářského režimu⁶⁴. Její akce se velmi často odehrávaly na hranici, či dokonce za hranicí zákona. Naopak národní demokracie, programově v mnoha bodech shodná s programem NOF, vždy požadovala naplnění svého volebního programu parlamentní cestou, neusilovala o svržení stávajícího politického systému a stavěla se na obranu demokracie. Do doby, než se ve třicátých letech stala NOF pro národní demokracii stranou konkurenční, sloužila NOF pro národní demokracii jako platforma, přes kterou

64 Po židenických událostech byla NOF nucena změnit svoji rétoriku. Gajda pak na sjezdu před parlamentními volbami v roce 1935 prohlásil, že NOF bude v prosazování svých zájmů respektovat ústavní rámec republiky.

mohla prezentovat ty své názory, které jako strana koaliční prezentovat nemohla.

V případě vztahu strany agrární a NOF nelze hovořit o takové ideologické spřízněnosti, jako v případě národní demokracie, což se projevovalo i v praktické politice. V případě agrárníků se jednalo spíše o předvolební taktické dohody, z kterých obě strany těžily. Svoji roli hrála i finanční závislost NOF na straně agrární. NOF se svými specifickými hesly o potřebě narovnání poměrů v republice snažila o oslovení venkovských voličů, kteří byli zklamáni agrární politikou, čímž se v určitých oblastech stala pro agrárníky konkurentem. Ti však na situaci pohlíželi taktikou, že je lépe volit fašisty než komunisty.

Program NOF nebyl schopen získat širší voličskou podporu, neboť mnoho z jeho bodů bylo obsaženo v programech konkurenčních stran. NOF se od nich odlišovala pouze svojí rétorikou a protidemokratickým charakterem, který byl lákavý pro konkrétní, početně omezenou skupinu příznivců. Další skupina příznivců NOF pak pocházela z řad voličů momentálně nespokojených s politikou etablovaných politických stran, především pak v době hospodářské krize. Širší podporu veřejnosti si však NOF nebyla schopna získat. Paxton v této souvislosti konstatuje, že k dosažení úspěchu NOF nestačilo pouze vyjasnit priority, ale především bylo potřeba přijít s novým stylem politiky, který by voliče oslovil. To se NOF za celou dobu její existence nepodařilo (Paxton, 2004: 69).

Summary

National Fascist Community (NFC), founded in 1926, was perceived by Czech fascists primarily as an organization that would unify their fragmented and heterogeneous movement. It was the first relevant force representing the fascist ideology in the First Czechoslovak Republic. But NFC was entering the political scene which was already strongly influenced by the dominance of political parties linked to networks of various interest groups. This had a substantial hold upon its role and position in the whole political system of the First Czechoslovak Republic. On top of that, from the very beginning, Radola Gajda who acted as the official leader of NFC from January 1927 was not positively received in the party leadership. His management and leadership style was also one of the causes of overall failure of NFC.

The ever changing relationship between NFC and other right-wing parties of the political spectrum affected the NFC gains in parliamentary elections throughout its existence. Ideological affinity on one side, personal animosity between the members on the other side, as well as financial dependence on National Democrats and Republicans, reflected in NFC election results and, ultimately, were another cause of the failure of Czech fascism. All attempts to unify the Czech fascist movement failed. NFC was involved in some projects (League Against Candidate Closed List System, the National Front), but it was rather a necessary pre-election cooperation than the genuine interest to actually unify the movement. All efforts were always hindered by Gajda's desire to hold a leading position in the movement, which of course interfered with other leaders' visions. In the end the NFC was not even involved in the last attempt to unify the Czech fascist movement (National Unity) before the parliamentary elections in 1935. The NFC non-parliamentary activities and other operations were often on the edge of the law or even beyond the law. These activities had a common denominator; an ambiguous response in the very party that – at the same time - wanted to be considered as their initiator. Most of these activities, however, had little or only temporary effect on the NFC electorate and membership. The reason being that the whole definition of the NFC program and its activities in the political system managed to secure for the NFC only a group of supporters with a very specific political focus and for this support group these activities did not serve as criteria to support the movement. Decrease in electorate was thus - in the case of some excesses – minimal or temporary.

As the party remained disunited and fragmented the NFC failed to achieve greater political success during the First Czechoslovak Republic. Its program was unable to obtain a broader electoral support.

Použitá literatura

BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. s. 44–82, ISBN 978-80-210-4250-6.

BROKLOVÁ Eva. Agrární strana a demokracie. In.: Broklová, Eva, Tomeš, Josef a Pehr, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. s.16-78, ISBN 978-80-86495-47-7.

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 77–113, ISBN 80-901059-6-3.

ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice: mezi převratem a krizí*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 43-97, ISBN 80-7106-264-2.

GAJANOVÁ, Alena. *Dvoji tvář: Z historie předmnichovského fašismu*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1962. 208 s. Dokumenty; Sv. 101.

GAJDA, Radola. *Ideologie československého fašismu*. Praha: Tiskový odbor Ústředního svazu českoslov. Studentstva, 1931. 16 s. Cyklus přednášek O ideologii českoslov. politických stran; XI.

GAJDA, Radola. *Stavovská demokracie národního státu: Úvahy o mravní a hmotné stavbě státu*. Po konfisk. 2. opr. vyd. Praha: R. Gajda, t. Družina čsl. Legionářů, 1934. 173 s.

GREGOROVÍČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu: fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Lidové noviny, 1995. s. 62-79, ISBN 80-7106-100-X.

HABRMANOVÁ, Magda. *Počátky fašistického hnutí ve Slezsku a na ostravsku (do roku 1928)*, Slezský sborník, 1994, roč. 92, č. 3 – 4, s. 202 – 217.

HARNA, Josef. Stranickopolitický systém v Československu 1918 – 1938. In: Malíř, Jiří a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. s. 535-552, ISBN 80-7239-178-X.

HARNA, Josef. Republikánská strana. In: Malíř, Jiří a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. s. 553-591, ISBN 80-7239-178-X.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s.165 – 176, ISBN 80-86861-71-6.

HOLZER, Jan. *Český model autoritativní demokracie: komparativní analýza vzniku, struktury a mechanismu fungování politického systému Druhé republiky*. Disertační práce. Katedra politologie. Fakulta sociálních studií. Masarykova universita v Brně, 1998, s.285-288.

CHÁB, Václav. *Jihočeský selský vůdce Radola: Politická reportáž*. Praha: Svaz národního osvobození, 1931. 49 s.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Vyd. 2. Praha: Libri, 2003. s. 77-147, 407-416. ISBN 80-7277-195-7.

KAUTMAN, František. *Naděje a úskali českého nacionalismu: Viktor Dyk v českém politickém životě*. Praha: Česká expedice, 1992. s.17–44, ISBN 80-85281-28-7.

KLIMEK, Antonín a HOFMAN, Petr. *Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1995. s. 64 – 270. ISBN 80-7185-033-0.

KOTLÁN, Pavel. *Fašismus a jeho česká podoba: Národní obec fašistická 1926-1933 a fašismus současný*. Vyd. 1. Přerov: Šárka, 2001. 78 s. ISBN 80-901755-8-9.

KREJČA, Otomar, L. *Český fašismus. Pokus o bilanci (1938 – 1945)*, Soudobé dějiny, 2004, roč. XI., č. 1-2, s. 11–55.

LEBLOCH, Otakar. *Fašistický stát*. Brno: Otakar Lebloch, 1927. 58 s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Český fašismus*. Vyd. 1. Praha: Vodnář, 2006. 427 s. ISBN 80-86226-73-5.

O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Vyd. 2. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. s. 13–46,166–170, ISBN 80-7325-001-2.

PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. s. 5-218. ISBN 80-7252-017-2.

PASÁK, Tomáš. *K historii českého fašismu: Český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922-1945*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1985. s. 1-75.

PASÁK, Tomáš. *K problematice NOF v letech hospodářské krize*, Sborník historický, 1965, roč. 13, č. 13, s. 93 – 132.

PAVLÍČEK, Jaromír. Český fašismus. In: Malíř, Jiří a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. s. 629-653, ISBN 80-7239-178-X.

PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 7-27, 87-202, ISBN 978-80-7106-811-2.

PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. s. 9-125, ISBN 978-80-200-1919-6.

PEŠA, Václav. *K otázce počátku fašistického hnutí v českých zemích*, Časopis Matice moravské, 1953, č. 62, s. 210 – 248.

SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: Malíř, Jiří a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-2004. I. díl, Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. s. 593-616, ISBN 80-7239-178-X.

ŠTĚPÁNEK, Petr. *Antisemitismus jako složka integrálního nacionalismu strany státoprávní a státoprávně pokrokové*. Politologická revue, 2005, roč. XI., č. 2, s. 165-186.

TOMEŠ, Josef. Nacionalismus a demokracie. In.: Broklová, Eva, Tomeš, Josef a Pehr, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. s. 130-202, ISBN 978-80-86495-47-7.

VODÁK, V. L. *NOF, Národní obec fašistická a její vůdce Radola Gajda*. Praha: Vodák, 1934. 70 s.

VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný v čele vlastní strany*. Časopis Matice Moravské, 1997, č. 1, s. 217 – 231.

Dobový tisk

Gajda, Radola. *Manifest generála r. l. R. Gajdy*. Říšská stráž, 1927, roč. I., č. 8.

Gajda, Radola. *Moje odpověď pomlouvačům*. Fašistické listy, 19. 1. 1935, roč. V., č. 3.

Gajda, Radola. *Krise demokracie*. Fašistické listy, 29. 12. 1932, roč. II., č. 45.

Karlík, Jan. *Gajda není politik*. Lech: příloha k listu Fašistické listy, 15. 8. 1927.

Roch, Alois. *Co bude s Gajdou*. Fašistické listy, 4. 2. 1932, roč. II., č. 5.

Scheinost, Jan. *Otec, bojovník a producenti. Tři funkce občana ve státě fašistickém*. Stěžeň, 1929, č. 1.

Zástěra, Zdeněk. *Co je fašismus a co chce*. Moravská Orlice, 28. 8. 1926, roč. 64.

Fašistický jih, 10. 3. 1932, roč. 2.

Fašistické listy, 18. 2. 1932, roč. II., č. 7.

Fašistické listy, 2. 2. 1933, roč. III., č. 10.

Fašistické listy, 2. 3. 1935, roč. V., č. 9.

Fašistické listy, 9. 3. 1935, roč. V., č. 10.

Fašistické listy, 16. 3. 1935, roč. V., č. 11.

Národní právo, 16. 7. 1938.

Národní republika, 23. 1. 1925, roč. IV., č. 2.

Říšská stráž, 24. 2. 1929, roč. III., č. 47.

Volební letáky 1935-1936: Volební projevy politických stran republiky Československé. 1935-1936. 372 kusů.

Ostatní prameny

Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický, 1934, s. 266.

Statistická ročenka republiky Československé. Praha, Státní úřad statistický, 1936, s. 269-270.

Volby do Národního shromáždění Československé republiky. Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Praha, Český statistický úřad 2006, s. 10-21.

Internetové zdroje

Klub přátel pplk. Karla Vašátka. On-line text.

<http://www.karelvasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/odborne-clanky/legionarske-spolky> (ověřeno dne 5. 5. 2012).

Moderní dějiny. Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky. Fotogalerie.

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/> (ověřeno dne 5. 5. 2012).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Symbol a znak českých fašistů

Příloha č. 2: Znak italských fašistů

Příloha č. 3: Generál Radola Gajda, od roku 1927 oficiální vůdce NOF

Příloha č. 4: Karel Kramář, první ministerský předseda ČSR, předseda Československé národní demokracie

Příloha č. 5: Jiří Stříbrný, předseda Národní ligy

Příloha č. 6: Ladislav Kobsinec, iniciátor Židenického puče

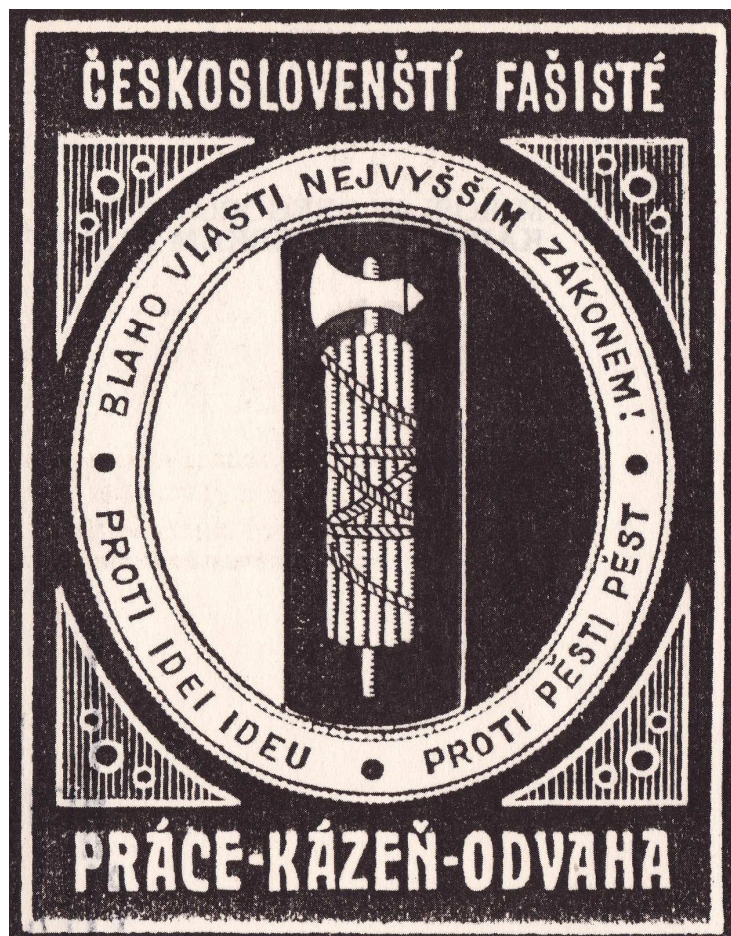
Příloha č. 7: Volební leták NOF pro parlamentní volby v roce 1935

Příloha č. 8: Volební leták NOF pro parlamentní volby v roce 1935

Příloha č. 9: Protikomunistický leták NOF

Přílohy

Příloha č. 1: Symbol a znak českých fašistů

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 2: Znak italských fašistů (pro srovnání)

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 3: Generál Radola Gajda, od roku 1927 oficiální vůdce NOF

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 4: Karel Kramář, první ministerský předseda ČSR, předseda Československé národní demokracie

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 5: Jiří Stříbrný, předseda Národní ligy

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 6: Ladislav Kobsinek, iniciátor Židenického puče

Ladislav Kobsinek

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>

Příloha č. 7: Volební leták NOF pro parlamentní volby v roce 1935

Občané - Voličové!

Již konec dosavadnímu životu, již konec hospodaření politických stran a již konec sedmnáctiletému utrpení ve Vlasti, kterou jsme si krví našich legií a vojsk revolučních vydobyli.

Vůdce N. O. F., zborovský hrdina
Radola Gajda, generál r. I.

FAŠISTÉ nastupují do voleb!

Fašisté udělají ve vlasti pořádek
Fašisté se nebojí jíti mezi lid
Fašisté nic neslibují — než očistu
Fašisté nekupují duše lidu pracujícího a
Fašisté s generálem r. I. Radolou Gajdou v čele cestou legální a zákonitou vyrukují do těchto voleb a do vesnic mezi lid, na místo všech

VOLTE

č. 13

TROUBO-FONŮ

stran koaličních a dosavadně-vládních, jichž předáci a vůdcové se bojí popatřiti do očí svým bývalým voličům a lidem zbídačelým jejich vládními systémy, aby nebyli od nich bití.

Jdeme cestou zákonitou a parlamentární, abychom osvobodili národ Čechů a Slováků od nového jha vyžíračského a poddanství mezinárodního kapitálu židovského, který je těsně spjat s kapitálou vlasteneckými věech národů světa.

Zdroj: Volební letáky 1935-1936: Volební projevy politických stran republiky Československé. 1935-1936.

Příloha č. 8: Volební leták pro parlamentní volby v roce 1935

**NÁRODNÍ OBEC
FAŠISTICKÁ**

**FAŠISMUS ZAVEDE POŘÁDEK,
DÁ VÁM VŠEM PRÁCI A SPO-
KOJENOST**

**VŮDCE
GENERÁL R.L.
R. GAJDA**

kandidátka číslo **13**

Zdroj: Volební letáky 1935-1936: Volební projevy politických stran republiky Československé. 1935-1936.

Příloha č. 9: Protikomunistický leták NOF

Velezrádné činy komunistů ohrožují vlast.

Sovětská delegace s bolševikem Ovsejenkem usvědčena a proto musí být vládou republiky vypovězena, jinak bude rozhodně vypráskána fašisty.

Komunistická strana musí být rozpuštěna.

Všichni do nacionální fronty Čechů a Slováků!

Do boje proti bolševikům a jejich hostitelům!

Vlast je v nebezpečí! Národe zjednej pořádek!

Přijďte protestovat proti bolševickým velezrádcům na

VEŘEJNOU SCHŮZI

konanou Národní Obcí Fašistickou v pátek, dne 19. listopadu o půl 8. hod. večerní ve velkém sále paláce Lucerny.

Všichni na svá místa!

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cesky-fasismus-do-mnichova-696/>